

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

AT Skog SA
Postboks 116 Sentrum
3701 SKIEN

Deres ref

Vår ref

Dato

16/2585-99

19.08.16

Vedtak - Klage på Konkurransetilsynets vedtak V2016-03 - Foretakssammenslutning mellom AT Skog SA og NEG Skog AS

1. INNLEDNING

I frivillig melding til Konkurransetilsynet av 24. november 2015 redegjøres det for AT Skog SA (AT Skog) sitt erverv av samtlige aksjer i NEG Skog AS (NEG Skog). Konkurransetilsynet varslet i varsel av 3. mars 2016 at det kunne bli aktuelt å gripe inn mot foretakssammenslutningen. AT Skog ga sine merknader til varslet i brev til tilsynet av 29. mars 2016.

Den 19. april 2016 fattet Konkurransetilsynet følgende vedtak med hjemmel i konkurranseloven § 16 jf. § 20 fjerde ledd:

"Foretakssammenslutningen mellom AT Skog SA og NEG Skog AS forbys"

Ved brev til Konkurransetilsynet av 3. mai 2016 har AT Skog innen fristen på 15 virkedager påklaget Konkurransetilsynets vedtak V2016-3 (Konkurransetilsynets vedtak) til Nærings- og fiskeridepartementet (NFD). Konkurransetilsynet har vurdert klagen, men kommet til at den ikke bør føre fram. Klagen er sendt departementet ved tilsynets brev av 27. mai 2016 og mottatt av departementet samme dag. Etter konkurranseloven § 20 a har departementet 60 virkedager på å behandle klagen. Departementet må dermed avgjøre klagen innen 19. august 2016.

2. UTGANGSPUNKTER FOR DEPARTEMENTETS VURDERING

2.1 Rettslig grunnlag for departementets vedtakskompetanse

Etter konkurranseloven § 16 skal Konkurransetilsynet "gripe inn mot en foretakssammenslutning dersom tilsynet finner at den vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål". Som det fremgår innledningsvis, har Konkurransetilsynet i denne saken konkludert med at foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog fører til en vesentlig begrensning av konkurransen i markedene for sagtømmer og massevirke i Agderfylkene, uten at dette oppveies av foretakssammenslutningens samfunnsøkonomiske gevinster.

Departementet kan som klageinstans prøve alle sider av saken og herunder ta hensyn til nye omstendigheter jf. forvaltningsloven § 34. I sin vurdering, skal departementet ta hensyn til alle betydelige hindringer for effektiv konkurranse som det er sannsynlig at foretakssammenslutningen vil føre til.

Departementet tar i vurderingen av foretakssammenslutningens konkurransemessige virkninger utgangspunkt i konkurransesituasjonen i de relevante markedene som berøres av foretakssammenslutningen. Departementet må derfor først foreta en avgrensning av det relevante geografiske markedet og det relevante produktmarkedet.¹ Med dette som utgangspunkt, vurderer departementet det hypotetiske utfallet av en foretakssammenslutning sammenliknet med om denne ikke hadde funnet sted.² Normalt vil konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen være det beste anslaget på hvordan markedet vil utvikle seg dersom foretakssammenslutningen ikke hadde funnet sted, og det er dette som legges til grunn i denne saken.

2.2 Departementets saksbehandling

Klagen og Konkurransetilsynets merknader til klagen ble mottatt av departementet 27. mai 2016. Departementet har i vurderingen av saken foretatt en grundig vurdering av både fremlagt informasjon og ny informasjon innhentet fra aktører i markedet, herunder partene, deres kunder og konkurrenter.

Departementet har i løpet av sin behandling av saken avholdt flere møter og telefonmøter med de involverte foretakene, AT Skog og NEG Skog. Det ble avholdt møte med AT Skog 22. juni 2016 og 11. august 2016, og med NEG Skog 23. juni 2016. Departementet har også gjennomført telefonmøter med AT Skog 15. juli 2016 og 1. august 2016. I tillegg har det vært løpende korrespondanse med klager underveis i departementets behandling av saken.

Som del av saksbehandlingen, har departementet også gjennomført møter med andre relevante markedsaktører. Det ble avholdt møte med Eikås Sagbruk AS ("Eikås") 24. juni 2016, ANS Byglandsfjord Sag ("Byglandsfjord") 27. juni 2016, Bergene Holm AS ("Bergene Holm") 27. juni 2016, Huntonit AS ("Huntonit") 29. juni 2016, Glommen Skog SA ("Glommen") 29. juni

---

¹ Se kapittel 5 nedenfor.

² Se kapittel 6 nedenfor.

2016, Mjøsen Skog SA ("Mjøsen") 30 juni 2016, Viken Skog SA ("Viken") 30. juni 2016 og Nortømmer AS ("Nortømmer") 07. juli 2016. Aktørene har utover dette også svart på informasjonspålegg underveis i departementets saksbehandling.

Klager har jevnlig fått oversendt oversikt over saken og de lagrede journalpostene. Departementet har ikke mottatt noen innsynsbegjæringer i saken, verken fra klager eller tredjeparter.

Videre er det gjennomført møte med Konkurransetilsynet 2. juni 2016, og telefonmøte 22. juli 2016 og 28. juli 2016.

Som det fremgår ovenfor har departementet gjennomført en rekke møter med de samme aktørene som Konkurransetilsynet hadde møter med i forbindelse med sin behandling av saken. Bakgrunnen for dette er departementets behov for å supplere og utdype de opplysningene tilsynet har innhentet i forbindelse med sin saksbehandling.

Ved vurderingen av bevisverdien av informasjonen som innhentes har departementet lagt vekt på at uttalelsene er gitt av næringsdrivende som ikke er spesialister på konkurranserett og konkurranseøkonomi. Det er også en viss mulighet for at enkelte av uttalelsene undervurderer eller overvurderer konkurranseproblemene i markedet fordi avgiver har interesse i sakens utfall. Uttalelsene er subjektive innspill, og ofte ikke basert på grundige analyser av markedet. Likevel vil slike uttalelser ofte være til hjelp for å finne ut hvilke aspekter i saken som bør undersøkes nærmere, og slik sett gi grunnlag for videre undersøkelser.

I Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016 fremgår at tilsynet har avdekket avvik i det tallmaterialet som er oppgitt i vedtaket med appendiks, jf. vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til oversendelsen av 27. mai 2016. Departementet har vurdert om de avdekkede avvikene kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold, jf. forvaltningsloven § 41. Departementet finner at avvikene i all hovedsak er små og ikke har påvirket Konkurransetilsynets vurderinger og konklusjoner i saken.

3. VERDIKJEDEN FOR SKOG OG PARTENE I FORETAKSSAMMENSLUTNINGEN

3.1 Kort om den norske skognæringen³

Ifølge Statistisk sentralbyrå var det i 2014 registrert til sammen 128 200 skogsciendommer i Norge med et produktivt skogsareal på over 25 dekar. Det produktive skogsarealet til disse eiendommene var 70,3 millioner dekar. Den årlige skogstilveksten er anslått til rundt 25 millioner kubikkmeter. Det er stor overvekt av mindre eiendommer, og ni av ti er under 1000 dekar. Enkeltpersoner eier 94 prosent av eiendommene. Sett i forhold til produktivt skogsareal, eier enkeltpersoner 78 prosent, staten ni prosent, mens andre private, herunder aksjeselskap, eier fem prosent, og kommuner og fylkeskommuner eier tre prosent.

---

³ For en mer utførlig beskrivelse av verdikjeden for skog vises det til kapittel 4 i Konkurransetilsynets vedtak.

I alt 13 900 skogseiendommer hadde tømmeravvirkning for salg i 2014, og hogstaktiviteten var størst i Hedmark. Den årlige avvirkningen av tømmer finner sted på en begrenset andel av den totale mengden skogseiendommer med produktivt skogsareal. Ifølge SSB er det i løpet av siste tiårsperiode registrert avvirkning av tømmer for salg på til sammen 36 prosent av landets skogseiendommer. Den totale årlige innenlandske avvirkningen av tømmer i Norge til industriformål var i 2014 på ca. 9,9 millioner kubikkmeter. I 2015 tilsvarte samlet innenlandsk tømmeravvirkning i underkant av 10,2 millioner kubikkmeter. Dette er det høyeste nivået siden 1990, og innebærer en vekst på fire prosent fra året før.

Tømmeret som avvirkes, består hovedsakelig av gran og furu. Løvvirke, i hovedsak bjørk, utgjør en minimal andel av samlet avvirkning.

Verdikjeden fra skogeier til industrikunde og videre til forbruker, består av en rekke ledd. Egnede trær hogges og klargjøres før de blir fraktet fra velteplassene. Tømmeret som avvirkes kategoriseres etter bruksområde, der sagtømmer er tømmer som kan brukes i trelastindustrien, mens massevirke er tømmer som kun kan brukes i treforedlingsindustrien. På grunn av bl.a. sertifiseringskrav og stordriftsfordeler foregår det aller meste av salget av tømmer fra skogeier til industrien gjennom tømmeromsettere (samvirker/skogeierandelslag og private aktører). AT Skog og NEG Skog opererer begge på dette leddet i verdikjeden. Det kreves skogsentreprenører for å hogge skogen og transportører for å frakte tømmeret ut av skogen og til kundenes industritomter. Hogst og transport av tømmer forestås stort sett av uavhengige aktører. Tømmeret selges videre til industrikunder, herunder sagbruk og treforedlingsindustri. Disse selger sine produkter videre til trevareforhandlere og større private aktører (f.eks. store entreprenører). Trevareforhandlere selger så produktene videre til forbrukere og næringsdrivende (entreprenører mv.).

For å oppnå forhandlingsmakt, rasjonalitet, effektivitet i verdikjeden og best mulig lønnsomhet har skogeierne historisk organisert seg i samvirker. Dagens seks regionale skogeiersamvirker er fordelt geografisk etter de gamle tømmerstrømmene hvor tømmerfløtingen fant sted, se figur 1. De seks regionale skogsamvirkene (skogeierandelslag) er:

1. Glommen Skog SA
2. Mjøsen Skog SA
3. Viken Skog SA
4. AT Skog SA
5. Vestskog SA
6. Allskog SA.

Disse skogeierandelslagene hadde i underkant av 40 000 skogeiere som medlemmer, først og fremst familieskogbrukseiere. Skogeierandelslagene, spredt over hele landet unntatt Finnmark, er distriktsorganisasjoner under Norges Skogeierforbund (NSF). Ifølge Norsk Skogeierforbund står skogeiersamvirket for ca. 75-80 prosent av landets totale årlige skogsavvirkning. I tillegg til skogsamvirkene er det to private tømmeromsettere, herunder Nortømmer AS og NEG Skog, i tillegg til en rekke små aktører.

Figur 1: Kart om de regionale skogeiersamvirker

Kilde: [Norges Skogeierforbund](#)

Når tømmer omsettes, inngås det en kontrakt mellom skogeier og tømmeromsetter om salg av tømmerparti. Kontrakten regulerer blant annet priser for tømmeret, driftspris for avvirking og avvirkingstidspunkt. Tømmeromsetter inngår avtaler med skogsentreprenører som står for fellingen av skogen, oppkapping av trærne til tømmer, transport av tømmeret til velteplassen og lagring av tømmeret fram til det blir transportert.

Transport fra velteplassen utføres primært av uavhengige aktører, og det varierer om det er industrikunden eller tømmeromsetteren som organiserer den videre transporten av tømmeret til industrikunden, havner eller togstasjoner. Hos industrikunden måles tømmeret manuelt eller elektronisk etter reglene fra Norsk Virkesmåling.⁴ Det er på dette tidspunktet eierskapet av tømmeret overføres fra skogeier til tømmeromsetter og videre til industrikunden.

Det avvirkes både sagtømmer og massevirke fra hogstmoden skog. Massevirke blir solgt til kunder i treforedlingsindustrien, f.eks. produsenter av papir, trefiberplater og biobrensel. Sagtømmer selges til sagbruk, hvor det videreforedles til f.eks. bord, planker og bjelker (skurlast). Dette selges videre til byggevareforretninger og høvlerier.

3.2 AT Skog SA

AT Skog er et skogsamvirke eid av 7 300 andelseiere i Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark.⁵ AT Skog har sitt hovedkontor i Skien og hadde i 2015 51 årsverk.⁶

⁴ Norsk Virkesmåling er en måleforening eid av selgere og kjøpere av skogsvirke, se www.m3n.no.

⁵ www.atskog.no

⁶ AT Skogs vedtekter og årsberetning for 2015

AT Skog opererer i ulike deler og markeder i verdikjeden for skog, men hovedvirksomheten er kjøp og salg av sagtømmer og massevirke. AT skog utfører også driftsoppgaver for skogeierne, herunder hogst, tynning, planting og markberedning. Videre tilbys også tjenester innen skogbruksplanlegging.⁷ Gjennom sine datterselskaper og tilknyttede selskaper driver AT Skog med fjernvarme, skogplanlegging, utmarksforvaltning og sagbruk.⁸

AT Skog Invest er et heleid datterselskap av AT Skog. Aktiviteten i selskapet består av å forvalte industrielle og finansielle plasseringer.⁹

AT Skog hadde i 2015 en omsetning på omtrent 618 mill. kroner.

3.3 NEG Skog AS

NEG Skog ble etablert i 2007 og er et heleid datterselskap av NEG AS. NEG AS eier også selskapene Norsk Biobrensel AS, Norsk Energigjenvinning AS og Norbio AB. NEG AS sin største aksjonær er Agder Energi Venture AS.¹⁰ Hovedformålet med opprettelsen av NEG Skog var å forsyne Norsk Biobrensel AS med tømmer til produksjon av flis.

Hovedkontoret til NEG Skog er lokalisert i Kristiansand. NEG Skog utfører alle tradisjonelle skogbrukstjenester så som tynning, planting, miljøregistrering, uttak av skogsvirke til bioenergi, hogst / sluttavvirkning, kjøp av tømmer. Omsetningen i 2015 var i underkant av 98 mill. kr.¹¹

3.4 Sentrale faktaopplysninger for saken

3.4.1 Avvirkning og markedsandeler for sagtømmer

Den totale avvirkningen av sagtømmer i Telemark og Agderfylkene økte i perioden 2013-2015 med til sammen ■■■ prosent fra ■■■ kubikkmeter i 2013 til ■■■ kubikkmeter i 2015. AT Skog har de tre siste årene stått for den største andelen av avvirkningen av sagtømmer, både totalt og i hvert av de tre fylkene, jf. avsnitt 237 og 238 i Konkurransetilsynets vedtak. AT Skog og NEG Skogs andeler i 2015 av total sagtømmeravvirkning i Agderfylkene og Telemark tilsvarte ■■■ og ■■■ prosent, mens Nortømmer, Glommen Skog og SB Skogs tilsvarende andeler var på henholdsvis ■■■ og ■■■ prosent. Den vesentligste delen av avvirkningen til de tre sistnevnte tømmeromsetterne har vært i Telemark. AT Skogs andel av total sagtømmeravvirkning i Agderfylkene og Telemark økte med ■■■ prosent i perioden 2013-2015, mens NEG Skogs andel falt med ■■■ prosent fra ■■■ i 2013 til ■■■ prosent i 2015.¹²

Av det totale sagtømmervolumet som er avvirket i Agderfylkene og Telemark i 2015, ble om lag ■■■ prosent solgt til partenes tre felles kunder for sagtømmer i Agderfylkene. Dersom en

---

⁷ Melding om foretakssammenslutning kapittel 4.2.2

⁸ Melding om foretakssammenslutning kapittel 4.2.2

⁹ AT Skogs årsberetning for 2015.

¹⁰ www.neg.no

¹¹ www.proff.no

¹² Se tabellene 7 og 8 i appendiks til Konkurransetilsynets vedtak for tallgrunnlag.

3.4.4 Kostnader ved transport av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene

Ved salg av sagtømmer i Agderfylkene er det hovedsakelig kundene som står for transporten av sagtømmeret de kjøper fra tømmeromsetternes velteplasser til industritomt. Selve transporten forestås av selvstendige transportentreprenører. Konkurransetilsynet finner at tømmertransport i Agderfylkene normalt skjer med bruk av lastbil.²¹ For partenes tre felles kunder av sagtømmer i Agderfylkene stod transportkostnadene alene for mellom ■ og ■ prosent av sagbrukenes totale sagtømmerkostnader.²² Videre var i gjennomsnitt ■ til ■ prosent av de tre sagbrukenes totale transportkostnader variable, jf. avsnitt 154 i Konkurransetilsynets vedtak.²³ Av vedtakets figur 4 fremgår at transportkostnadene ved salg av sagtømmer i Agderfylkene øker lineært per kubikkmeter med transportavstanden. Kostnadskurven begynner på om lag ■ kroner og stiger med ■ kroner per kubikkmeter per kilometer. Den vektede gjennomsnittlige transportkostnaden var i 2015 lik ■ kroner per kubikkmeter sagtømmer for henholdsvis Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord, jf. avsnitt 155 i tilsynets vedtak. Bergene Holm uttaler videre til departementet at gjennomsnittlig transportkostnad for Nidarå i dag er lik ■ kroner per kubikkmeter sagtømmer, mens de andre Bergene Holm sagbrukene har en gjennomsnittlig transportkostnad på mellom ■ og ■ kroner per kubikkmeter sagtømmer.²⁴

I 2015 finner Konkurransetilsynet at transportkostnadene utgjorde ■ prosent av de totale massevirkekostnadene for både Norsk Biobrensel og Huntonit.²⁵ I gjennomsnitt var om lag ■ og ■ prosent av de totale transportkostnadene til henholdsvis Norsk Biobrensel og Huntonit variable kostnader.²⁶ Av figur 6 i vedtaket fremgår at transportkostnadene ved salg av massevirke i Agderfylkene øker lineært per kubikkmeter med transportavstanden. Kostnadskurven begynner som for sagtømmer på om lag ■ kroner og stiger med ■ kroner per kubikkmeter per kilometer. For Norsk Biobrensel og Huntonit var vektet gjennomsnittlig transportkostnad i 2015 henholdsvis ■ kroner, jf. avsnitt 194 i tilsynets vedtak.

3.4.5 Dekningsområder for partenes felles kunder i Agderfylkene

Områdene med velteplasser hvor partenes felles industrikunder henter mesteparten av sitt tømmer fra er beregnet av Konkurransetilsynet.²⁷ For partenes tre felles sagtømmerkunder i Agderfylkene viser tilsynets beregninger at områdene hvor Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord hentet ■ prosent av sine sagtømmerleveranser i 2015, hadde en utstrekning på henholdsvis ■ kilometer. For Huntonit og Norsk Biobrensel utgjorde de tilsvarende avstandene henholdsvis ■ kilometer.

²¹ Se avsnitt 153 og 192 i Konkurransetilsynets vedtak.

²² Se avsnitt 28 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016.

²³ Se også kapittel 3.2 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016, som redegjør for mindre avvik i tabell 2 i appendikset til Konkurransetilsynets vedtak.

²⁴ Referat fra departementets telefonmøte med Bergene Holm AS den 27. juni 2016.

²⁵ Se avsnitt 28 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016.

²⁶ Se kapittel 3.2 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016, som redegjør for mindre avvik i tabell 2 i appendikset til Konkurransetilsynets vedtak.

²⁷ Se tabell 3 i appendiks til Konkurransetilsynets vedtak.

Videre har Konkurransetilsynet beregnet at den gjennomsnittlige transportavstanden i 2015 tilsvarte ■ kilometer for Bergene Holm Nidarå, og ■ kilometer for de to øvrige sagbrukene Eikås og Byglandsfjord. Huntonit og Norsk Biobrensel hadde samme år gjennomsnittlige transportavstander på henholdsvis ■ og ■ kilometer.²⁸

4. KLAGERS GENERELLE ANFØRSLER

4.1 AT Skogs generelle anførsler om Konkurransetilsynets saksbehandling

AT Skog stiller i klagen spørsmål ved Konkurransetilsynets konklusjoner, metode og vurderinger. De viser til det de anser som forskjellsbehandling av denne saken i forhold til andre saker tilsynet har behandlet i skognæringen. Klager viser til at de selv valgte å melde inn foretakssammenslutningen, som i utgangspunktet ikke var meldepliktig, til Konkurransetilsynet. Klager stiller seg på denne bakgrunn undrende til at tilsynet har foretatt så omfattende undersøkelser i denne saken, sammenlignet med andre, meldepliktige, foretakssammenslutninger i skognæringen.

Klager opplever ut fra dette at det er gått prestisje i saken. De mener at Konkurransetilsynets saksbehandling bærer preg av at det allerede på et tidlig tidspunkt ble konkludert i klagers disfavør og at senere saksbehandling utelukkende søkte å støtte opp under denne konklusjonen. Klager anser at deres vurderinger og opplysninger ikke er blitt tillagt nevneverdig vekt av tilsynet, og opplever at Konkurransetilsynets behandling av saken er diskriminerende.

Klager viser til en tidligere foretakssammenslutning i skogbruksnæringen behandlet av tilsynet, foretakssammenslutningen mellom Glommen Skog SA og Havass Skog SA, som eksempel på at tilsynet har hatt en høyere prøvingsintensitet i den foreliggende sak enn tidligere saker i skogbruksnæringen. Klager ber på denne bakgrunn om at departementet i klagebehandlingen ser på øvrige oppkjøps- og fusjonssaker i skogbruksnæringen og vurderer om det foreligger diskriminering av denne saken i forhold til andre saker Konkurransetilsynet har behandlet.

4.2 Konkurransetilsynets kommentarer

Konkurransetilsynet fremholder i sitt oversendelsesbrev at de har behandlet foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog på samme måte og fulgt samme metode og retningslinjer som ved andre foretakssammenslutninger i skogbruksnæringen. De faktiske omstendighetene i denne saken er imidlertid annerledes sammenlignet med de andre foretakssammenslutningene i næringen, hvilket har ført til at vurderingen og konklusjonen derfor ble annerledes.

---

²⁸ Se tabellene 3 og 4 i Konkurransetilsynets vedtak, samt kapittel 2.1 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016.

I dokumentasjon oversendt departementet²⁹ viser Konkurransetilsynet til at de har benyttet samme metode for å vurdere den geografiske markedsavgrensingen i denne saken som i de andre foretakssammenslutningene i næringen. De peker på at de for å vurdere den geografiske utstrekningen av markedene i foretakssammenslutningen mellom Viken Skog SA og SB Skog AS benyttet seg av blant annet informasjon fra parter, konkurrenter og kunder om gjennomsnittlig og maksimal transportlengde. I tillegg ble det fra partene hentet inn informasjon om alle leveranser, blant annet opprinnelsessted, leveranseadresse, volum og avstand. Tilsynet understreker at denne informasjonen og fremgangsmåten er den samme som ble benyttet i vurderingen av foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog.

Tilsynet la i foretakssammenslutningen mellom Viken Skog SA og SB Skog AS foreløpig til grunn geografiske utstrekninger lik [redacted] mil for markedet for salg av sagtømmer og [redacted] mil for markedet for salg av massevirke. I foretakssammenslutningen mellom Glommen Skog SA og Havass Skog SA benyttet tilsynet vurderingene av den geografiske utstrekningen i Viken Skog/SB Skog. I foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog finner Konkurransetilsynet at de geografiske markedene for sagtømmer og massevirke må avgrenses lokalt til partenes felles industrikunder og deres dekningsområder, som representerer det området hvor 80 prosent av kundenes volum kommer fra, jf. kapitlene 5.3.2.1.5 og 5.3.2.2.5 i tilsynets vedtak, samt kapitlene 5.3.3.3 og 5.3.3.5 nedenfor.

I alle sakene har Konkurransetilsynet kartlagt partenes felles kunder og hvor stor andel av volumene til kundene som kom fra partene, samt hvor mange andre leverandører de enkelte kundene hadde det året foretakssammenslutningen fant sted. Tallene for dette er hentet fra partenes kundelister og kundenes leverandørlisters.

Resultatene tilsynet fant knyttet til partenes markedsandeler for foretakssammenslutningene mellom henholdsvis Viken Skog og SB Skog og Glommen Skog og Havass fremgår av tabell 1 og tabell 2 under.

Tabell 1: Viken Skog SA og SB Skogs felles kunder, andel av volum og totalt antall leverandører i 2014

[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]
[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]	[redacted]

²⁹ E-post fra tilsynet til departementet av 27. juli 2016.

██████████	████	████	████	█
██████████	████	████	████	█

Tabell 2: Glommen Skog SA og Havass Skogs felles kunder og andel av volum i 2014

██████████	████	████	████
██████████	████	████	████
██████████	████	████	████
██████████	████	████	████
██████████	████	████	████

I tabell 1 og 2 fremgår at berørte industrikunder i begge foretakssammenslutninger har alternative tømmerleverandører de kan kjøpe tømmer fra, foruten partene. Partenes samlede andeler til kunder som inngår i Konkurransetilsynets undersøkelser av foretakssammenslutningen mellom Viken Skog og SB Skog, varierer mellom █ og █ prosent. De tilsvarende andelene i foretakssammenslutningen mellom Glommen og Havass varierer mellom █ og █ prosent. Siden partenes berørte kunder i begge foretakssammenslutninger hadde flere alternative leverandører, vurderte Konkurransetilsynet at de to foretakssammenslutninger ikke ville medføre konkurransemessige problemer.

4.3 Departementets vurdering

Det følger av konkurranseloven § 16 at Konkurransetilsynet skal gripe inn mot foretakssammenslutninger som fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen. For at tilsynet skal få kjennskap til potensielle konkurranseskadelige foretakssammenslutninger er det innført meldeplikt for foretakssammenslutninger. Meldeplikten gjelder ikke for foretakssammenslutninger der de involverte foretakene har en samlet omsetning i Norge på under 1 milliard eller kun ett av foretakene har en årlig omsetning i Norge på over 100 millioner. For foretakssammenslutninger under terskelverdiene kan tilsynet imidlertid pålegge melding eller partene kan inngi melding til Konkurransetilsynet frivillig dersom de er usikre på om foretakssammenslutningen kan bli stanset. Selv om terskelverdiene reflekterer at det er større risiko for at en foretakssammenslutning mellom virksomheter av en viss størrelse vil kunne føre til alvorlige konkurransebegrensninger, skal ikke tilsynet behandle en frivillig meldt foretakssammenslutning mindre grundig enn en som er pålagt eller meldepliktig.

Ved vurderingen av om det er aktuelt å gripe inn mot en foretakssammenslutning foretar Konkurransetilsynet en analyse av virkningene transaksjonen vil få i de berørte markedene. Dette krever at det relevante geografiske markedet og produktmarkedet avgrenses. Deretter vurderes det hvilken markedsposisjon det fusjonerte selskapet vil få i markedet og om det er enkelt eller vanskelig for nye aktører å etablere seg i markedet. Dersom resultatet av denne analysen er at selskapet får eller forsterker en vesentlig markedsrett, skal tilsynet gripe inn

mot foretakssammenslutningen, såfremt det ikke foreligger effektivitetsgevinster som oppveier effektivitetstapet foretakssammenslutningen medfører.

Under arbeidet med konkurranseanalysen vil det kunne bli klart at foretakssammenslutningen ikke medfører eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen. Dette vil kunne skje raskt eller det kan først bli klart etter omfattende analyser og innhenting av informasjon fra partene i foretakssammenslutningen og andre aktører i markedet. Hvor omfattende undersøkelser som trengs avhenger av forholdene i den enkelte sak. Dette kan medføre at en foretakssammenslutning mellom to store aktører kan bli klarert raskt dersom konkurransen i markedet er sterk eller det ikke er noen særlige etableringshindringer, mens en sak som i utgangspunktet ikke virker så alvorlig, for eksempel fordi partene i foretakssammenslutningen har lav omsetning, kan føre til at foretakssammenslutningen blir forbudt fordi konsekvensene for konkurransen i et lite marked likevel blir store. Tilsynet stopper sine undersøkelser på det tidspunktet det er klart at foretakssammenslutningen ikke skaper konkurranseproblemer.

I de sakene som det er nærliggende å sammenligne foreliggende sak med, foretakssammenslutningene mellom henholdsvis Glommen og Havass (Konkurransetilsynets sak 2015/0381) og Viken Skog og SB Skog (Konkurransetilsynets sak 2015/0178), kom tilsynet til at det ikke var grunnlag for å gripe inn mot transaksjonene. De foretok i begge tilfeller de samme undersøkelser av det geografiske markedet. Ut fra resultatene av undersøkelsene, og hovedsakelig det faktum at kundene her hadde flere alternative leverandører, vurderte Konkurransetilsynet at foretakssammenslutningene ikke ville medføre konkurransemessige problemer, jf. partenes andeler av berørte industrikunders totale tømmerinnkjøp i tabellene 1 og 2 ovenfor.

Departementet har på bakgrunn av Konkurransetilsynets forklaring og fremlagt dokumentasjon kommet til at det ikke er grunnlag for å anta at tilsynet har behandlet foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG skog annerledes enn øvrige saker i næringen. Tilsynet benyttet i hovedsak samme analysemetode og de samme vurderingskriterier, men på grunn av at faktum i sakene var annerledes, kunne tilsynet konkludere med at vilkårene for inngrep ikke var oppfylt. Departementet finner imidlertid ikke grunnlag for å si at metode og retningslinjer benyttet i vurderingene i disse sakene er annerledes enn i foreliggende sak.

Departementet finner på denne bakgrunn ikke grunnlag for påstanden om at klager er blitt utsatt for forskjellsbehandling under Konkurransetilsynets saksbehandling.

5. DET RELEVANTE MARKEDET

5.1 Om markedsavgrensningen

For å kunne vurdere foretakssammenslutningens konkurransemessige effekter må det vurderes hvilke markeder som berøres av ervervet. Som utgangspunkt avgrenses ett eller flere relevante markeder som består av et relevant produktmarked og et relevant geografisk marked. Avgrensningen gjøres i henhold til EFTAs overvåkningsorgans (ESA) kunngjøring om avgrensningen av det relevante marked (heretter omtalt som ESAs kunngjøring).³⁰

---

³⁰ EF-Tidende 1998 L200/46 og EØS-tillegget 1998 28/3 C 372 av 16.juli 1998.

Formålet med markedsavgrensningen er å identifisere hvilke faktiske konkurrenter som er i stand til å begrense de berørte foretakenes markedsatferd og hindre dem i å opptre uavhengig av et effektivt konkurransetrykk.³¹ Dette innebærer å identifisere kundenes produktmessige og geografiske alternative steder for innkjøp. Markedsavgrensningen gjør det mulig å beregne markedsandeler og markedskonsentrasjon.³² Konsentrasjonen i markedet er igjen en indikator på hvordan konkurranseforholdene er, og således et utgangspunkt for analysen av foretakssammenslutningens virkninger på konkurransen.

Det relevante produktmarkedet omfatter alle varer og/eller tjenester som etter kundens oppfatning er innbyrdes ombyttelige eller substituerbare ut fra egenskaper, pris og bruksområde.³³ Jo bedre substitutt et produkt er til produktet en aktør tilbyr, desto større er sannsynligheten for at begge produktene inngår i samme relevante produktmarked. I ESAs kunngjøring fremheves en rekke momenter som er relevante ved vurderingen av om to produkter er substituerbare på etterspørselssiden.³⁴ Det vises i denne sammenheng til Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 116 og 117, for en nærmere beskrivelse.

Det geografiske markedet er en kartlegging av i hvilket område kundene handler de aktuelle produktene/tjenestene. I det relevante geografiske området er konkurransevilkårene tilstrekkelige ensartede. Dette området kan holdes atskilt fra tilgrensede områder, særlig fordi konkurranseforholdene er merkbart forskjellige. Normalt er transportkostnadene den faktoren som har størst betydning for et markeds geografiske utstrekning.

I foreliggende sak tar departementet som Konkurransetilsynet utgangspunkt i partenes felles kunder av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene, vanlig transportform, transportkostnadenes størrelse og kunders geografiske kjøpsmønstre. Kundens dekningsområder som angir hvor 80 prosent av deres tømmervolum hentes fra sammenfaller godt med lønnsomme gjennomsnittlige transportavstander etter en hypotetisk prisøkning på mellom fem og ti prosent. Av den grunn vurderer departementet at de kundespesifikke dekningsområdene gir nyttig informasjon om markedenes geografiske utstrekning i foreliggende sak.

5.2 Det relevante produktmarkedet

5.2.1 Konkurransetilsynets vedtak

Ved avgrensingen av det relevante produktmarked tar Konkurransetilsynet utgangspunkt i partenes virksomhet. Partene har overlappende virksomhet blant annet innen salg av sagtømmer og massevirke til henholdsvis sagbruk og massevirkekunder.

Etter Konkurransetilsynet oppfatning produserer sagbruk og massevirkekunder ulike typer produkter som krever tømmer av ulik kvalitet som innsatsfaktor. Sagbruk produserer skurlast som deretter kan videreføres til blant annet planker, bord, lister og kledning i et høvleri.

---

³¹ ESAs kunngjøring, punkt 2.

³² ESAs kunngjøring, punkt 2.

³³ ESAs kunngjøring, punkt 15.

³⁴ ESAs kunngjøring, punkt 37 flg.

Norsk Virkesmåling deler sagtømmer inn i kvalitetene spesial, prima, sekunda og emba, ut fra gitte krav til blant annet antall kvist, kroker og lignende på sagtømmeret. Tømmer som ikke tilfredsstillter kvalitetskravene til sagtømmer klassifiseres hovedsakelig som massevirke.

Massevirke brukes som innsatsfaktor til å produsere blant annet papir, trefiberplater, biobrensel og kjemiske produkter. Produktene massevirkekundene produserer tilsier at form, kvalitet og størrelse på tømmeret er av mindre betydning enn for sagbrukene. Egenskapene ved sagtømmer utelukker derfor ikke i seg selv at sagtømmer kan være et substitutt til massevirke. Massevirke kan imidlertid ikke benyttes i sagbrukenes produksjon og er etter tilsynets oppfatning derfor ikke et substitutt til sagtømmer.

Basert på pris- og omsetningsdata fra Skog-Data finner Konkurransetilsynet at prisen for sagtømmer var vesentlig høyere enn prisen for massevirke i 2015, og at prisforskjellen har vært betydelig de siste ti årene. Den betydelige prisforskjellen medfører slik tilsynet ser det at sagtømmer ikke er et substitutt for massevirke. På denne bakgrunn legger Konkurransetilsynet til grunn at sagtømmer og massevirke ikke inngår i samme produktmarked, jf. avsnitt 125 i tilsynets vedtak.

Konkurransetilsynet finner det ikke nødvendig å ta endelig stilling til om markedet for salg av henholdsvis sagtømmer og massevirke bør inndeles ytterligere med hensyn til tresort og kvalitet, ettersom det ikke har betydning for tilsynets konklusjoner i saken. Konkurransetilsynet finner det heller ikke nødvendig å ta endelig stilling til om ulike typer flis inngår i markedet for salg av massevirke, ettersom det heller ikke har betydning for tilsynets konklusjoner i saken.

Konkurransetilsynet legger til grunn at det foreligger egne relevante produktmarkeder for salg av henholdsvis sagtømmer og massevirke. Tilsynet utelukker ikke at markedene kan være snevrere enn dette, men da det ikke har betydning for tilsynets konklusjoner i saken tas det ikke endelig stilling til dette, jf. avsnitt 144 i tilsynets vedtak.

5.2.2 AT Skogs anførsler

Klager har ikke hatt innvendinger mot Konkurransetilsynets avgrensning av produktmarkedet.

5.2.3 Departementets vurdering

I sin vurdering av det relevante produktmarkedet baserer departementet seg både på fakta innhentet i forbindelse med egen klagesaksbehandling og som ledd i Konkurransetilsynets vedtaksbehandling. Departementet tar utgangspunkt i partenes virksomhet, og AT Skog og NEG Skog har overlappende virksomhet innen mellom annet salg av sagtømmer og massevirke.

I meldingen anfører partene at salg av sagtømmer og massevirke utgjør to forskjellige produktmarkeder, og baserer dette på pris- og kvalitetsforskjeller, samt at det ikke er noen etterspørselssubstitusjon mellom produktene.

Sagbruk og massevirkekunder fremstiller slik departementet ser det forskjellige typer produkter som krever tømmer av ulik kvalitet som innsatsfaktor. Den delen av avvirket tømmer som er av best kvalitet og av tilstrekkelig størrelse, selges som sagtømmer til sagbruks- og trelastindustri. Resten selges for det meste som massevirke til treforedlingsindustri, eller som biovirke.³⁵ Både sagtømmer og massevirke sorteres i ulike kvalitetsklasser basert på tømmerets lengde, diameter, skogsråte, ferskhet osv. i tråd med målreglementet til Norsk Virkesmåling.³⁶

Sagbruk barker og kapper sagtømmer til skurlast i form av grove halvfabrikata som bord, planker og bjelker i ulike dimensjoner. Siden sagtømmer skal kunne bakes og skjæres uten nevneverdige problemer stilles strenge krav til tømmerets dimensjon. I sageprosessen genereres biproduktene sagspon/sagflis, celluloseflis og bark. Noe av skurlasten selges via byggevareforretninger til slutbrukere, mens resten videreforedles i høvlerier til finere bord, trepanel, kledning og andre trelastprodukter. En del av høvlerienes trelastproduksjon videreforedles ytterligere i overflatebehandlingsanlegg for impregnering og beising. I høvelprosessen genereres biproduktet høvelflis.

Treforedlingsindustrien anvender massevirke sammen med biproduktene fra sagbruks- og trelastindustrien til å fremstille produkter som tremasse, cellulose, papir og kartong, trefiberplater, kjemiske produkter og biobrensel. Fremstillingen av treforedlingsprodukter stiller ikke samme krav til kvalitet, form og dimensjon på innsatt tømmer slik som trelastproduksjon gjør. Sagtømmerets høye kvalitetsstandard utelukker derfor ikke at sagtømmer kan være et substitutt til massevirke.

Massevirke vil slik departementet oppfatter det ikke kunne benyttes i virksomheten til sagbruk- og trelastindustri. De strenge kvalitetskravene sagbruk stiller til tømmeret de anvender som innsatsfaktor utelukker muligheten for å anvende massevirke i denne type virksomhet. Etter departementets vurdering er massevirke ikke et substitutt til sagtømmer.

Den betydelige prisforskjellen som har vært på sagtømmer og massevirke de siste ti årene taler for at det med dagens markedsforhold ikke er lønnsomt for treforedlingsindustri å anvende sagtømmer, selv ikke ved en varig økning i massevirkeprisen på fem til ti prosent. Det er departementets oppfatning at sagtømmer og massevirke derfor utgjør to distinkte produktmarkeder.

Departementet finner det ikke nødvendig å ta endelig stilling til om markedet for salg av henholdsvis sagtømmer og massevirke bør inndeles ytterligere med hensyn til tresort og anvendte kvalitetssorter, ettersom det ikke har betydning for departementets konklusjoner i saken.

Videre finner departementet det heller ikke nødvendig å ta endelig stilling til om ulike typer flis inngår i markedet for salg av massevirke, ettersom det heller ikke har betydning for departementets konklusjoner i saken.

---

³⁵ Biovirke er tømmer med lavest kvalitet som brukes i f.eks. energiproduksjon ved fjernvarmeanlegg.

³⁶ Se Norsk Virkesmåling

Departementet legger til grunn at det foreligger egne relevante produktmarkeder for salg av henholdsvis sagtømmer og massevirke. Det utelukkes ikke at markedene kan være snevrere enn dette, men da det ikke har betydning for konklusjonene i saken tas det ikke endelig stilling til dette.

5.3 Det relevante geografiske markedet

5.3.1 Konkurransetilsynets vedtak

Konkurransetilsynet fokuserer i sin geografiske avgrensning på partenes felles kunder der partene samlet står for en høy andel av leveransene. En analyse av kunder som partene ikke har overlappende salg til og til kunder hvor omsetningen fra partene er begrenset, påvirker ikke tilsynets vurderinger i saken og inkluderes ikke i tilsynets geografiske avgrensning.

5.3.1.1 Salg av sagtømmer

I markedet for salg av sagtømmer leverer partene til flere kunder og har overlappende leveranser til blant annet Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord som i det følgende blir omtalt samlet som sagbrukene i Agderfylkene.

Konkurransetilsynet legger til grunn at sagtømmer kan transporteres med enten bil, båt eller tog. Ved båttransport og togtransport må tømmeret først hentes på velteplass av tømmerbil. Deretter kjøres tømmeret til havn eller tømmerterminal, losses av tømmerbil og lastes på båt eller tog. Med mindre kunden som skal motta tømmeret er lokalisert på havnen eller har jernbanespor inn til industritomten, må tømmeret på nytt lastes på tømmerbil ved ankomst før det kjøres til kunden.

Det er ikke godt tilrettelagt for transport av tømmer med tog i Agderfylkene, jf. avsnitt 150 i Konkurransetilsynets vedtak. Bergene Holm opplyser overfor tilsynet at de forsøker å få jernbanespor inn til avdeling Nidarå. Videre uttaler Bergene Holm at transportkostnadene normalt er for store til at sagtømmer kan fraktes med jernbane, men at mulig fremtidig bruk av jernbanen kan være at Bergene Holm frakter ut biproduktene flis og sagspon.³⁷ Flere tømmeromsettere anslår at kostnadene ved å transportere tømmer fra velteplass til kunde ved bruk av tømmerbil og båt vil ligge på om lag [redacted] per kubikkmeter. I et internt dokument fremlagt for styret i AT Skog fremgår det at merkostnaden knyttet til eksport med båt er om lag [redacted] sammenlignet med kostnadene knyttet til kun biltransport. Dette samsvarer ifølge Konkurransetilsynet med estimerte gjennomsnittskostnader for transport og logistikk ved bruk av tømmerbil, båt og jernbane i figur 14 i meldingen.

Bergene Holm uttaler at prisene på sagtømmer i andre land er omtrent på samme nivå som i Norge og at "[redacted]

³⁸ Bergene Holm uttaler videre at

³⁷ Referat fra Konkurransetilsynets telefonmøte med Bergene Holm den 24. februar 2016, pkt. 4.

³⁸ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Bergene Holm 8. januar 2016, spørsmål 8.

markedet for sagtømmer, på grunn av de høye transportkostnadene, er regionalt og at de med forventet lønnsomhet ikke kan "hente tømmer fra fjerntliggende regioner, ei heller fra andre land som krever båt eller tog."³⁹

Eikås uttaler at alle muligheter vil bli vurdert med tanke på import dersom pris og/eller kvalitet endrer seg hos nåværende leverandører. Eikås uttaler videre at det mest utfordrende ved import av sagtømmer er deres beliggenhet og den store transportavstanden til enten havn eller jernbane.⁴⁰

På bakgrunn av det ovennevnte vurderer Konkurransetilsynet at import ikke er et alternativ for AT Skog og NEG Skog sine kunder i markedet for sagtømmer, og at transporten av sagtømmer til partenes kunder i Agderfylkene i hovedsak skjer med biltransport.

For å redusere total kostnadene vil kunder og tømmeromsettere ønske å minimere transportavstander. De lengste transportavstandene for leveranse av sagtømmer til Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord var henholdsvis [REDACTED] kilometer i 2015, jf. avsnitt 156 i Konkurransetilsynets vedtak. Leveranser med transportavstander på over 100 kilometer beskrives som unntakstilfeller av flere av sagbrukene.⁴¹ Bergene Holm opplyser at "gjennomsnittlig transportavstand på ca. [REDACTED] km er økonomisk forsvarlig" og at en "transportavstand på over [REDACTED] km gir ikke lønnsom produksjon."⁴² Også Eikås opplyser at lønnsom transportavstand med tømmerbil er om lag [REDACTED] kilometer i gjennomsnitt, og at de har en normal grense på [REDACTED] kilometer. AT Skog opplyser at sagtømmer lønnsomt kan transporteres om lag [REDACTED] kilometer, jf. avsnitt (157) i tilsynets vedtak.

På bakgrunn av det ovennevnte legger Konkurransetilsynet til grunn at markedet for salg av sagtømmer til partenes felles kunder i Agderfylkene har en lokal utstrekning.

Prisdiskriminering, arbitrasjehandel og markedsavgrensning med utgangspunkt i kundenes lokalisering

AT Skog, ved Oslo Economics, anfører at arbitrasjemuligheter gjør det umulig for tømmeromsetterne å kreve høyere priser fra kunder i Agderfylkene og at det er få hindringer for videresalg. AT Skog, ved Oslo Economics, anfører også at det gir "liten intuitiv mening" å benytte kundens fremfor selgers plassering i en dekningsområdeanalyse, jf. avsnitt 159 i Konkurransetilsynets vedtak.

I tilfeller der tilbyderne kan prisdiskriminere basert på kundenes beliggenhet, kan markedet som det fremgår i Konkurransetilsynets vedtak, avsnitt 166 avgrensnes med utgangspunkt i den enkelte kunde eller kundegruppes beliggenhet. Mulighet for prisdiskriminering gjør at en leverandør kan selge produktet til ulike vilkår gitt den enkelte kunde. Prisdiskriminering

³⁹ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Bergene Holm 3. juli 2015, side 1, innhentet i forbindelse med sak 2015/0177.

⁴⁰ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Eikås den 5. januar 2016, side 1.

⁴¹ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Eikås 5. januar 2016, side 1 og svar på tilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Bergene Holm 8. januar 2016, spørsmål 15.

⁴² Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Bergene Holm 10. juni 2015, spørsmål 13, innhentet i forbindelse med sak 2015/0178.

mellom ulike kunder eller kundegrupper kan være mulig dersom tilbyderne kan identifisere kunder med ulik forhandlingsstyrke, og arbitrasjehandel⁴³ mellom kundene er vanskelig.

Arbitrasje kan vanskeliggjøres av både naturlige hindringer og hindringer leverandøren skaper. Blant annet kan høye transportkostnader begrense arbitrasjemulighetene. Videre vil en tømmeromsetter ha insentiver til å hindre arbitrasje dersom tømmeromsetterne kan oppdage slikt videresalg.

Etter drøftelsen i vedtakets avsnitt 159 til 165, legger tilsynet til grunn at AT Skog og NEG Skog har mulighet til å prisdiskriminere mellom ulike sagbruk, og det er derfor hensiktsmessig å definere markedet med utgangspunkt i kundenes beliggenhet.

For å vurdere utstrekningen av markedet for salg av sagtømmer i Agderfylkene tar Konkurransetilsynet utgangspunkt i det enkelte sagbruks aktuelle geografiske kjøpsmønstre. Tilsynets analyser viser bl.a. at 80 prosent av sagtømmervolumene ble levert fra velteplasser lokalisert innen henholdsvis [redacted] kilometer for henholdsvis Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord. Videre fremkommer i vedtakets avsnitt 169 at 80 prosent av volumene til AT Skog og NEG Skog ble transportert med tømmerbil innen en transportavstand på henholdsvis [redacted] kilometer.

Dersom sagbrukene opplever en prisøkning på sagtømmeret de kjøper i dag, vil det kunne være lønnsomt å heller kjøpe sagtømmer fra tømmeromsettere lokalisert lenger unna. Konkurransetilsynet har derfor også undersøkt hvor mye lenger transportavstand sagbrukene kan akseptere for sagtømmer dersom de opplever en prisøkning på fem til ti prosent der de i dag henter sitt tømmer, jf. avsnitt 170 og 171 i tilsynets vedtak. Tilsynet finner at ved en prisøkning på fem prosent så vil det være lønnsomt å transportere sagtømmer inntil [redacted] kilometer for henholdsvis Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord. Disse avstandene samsvarer godt med dekningsområdene hvor sagbrukene henter 80 prosent av sitt volum fra.

Konkurransetilsynet legger etter dette til grunn at det geografiske markedet for sagtømmer i Agderfylkene avgrenses til sagbrukenes dekningsområder, som representerer det området hvor 80 prosent av kundenes volum kommer fra, jf. avsnitt 172, 186 og 187 i tilsynets vedtak.

5.3.1.2 Salg av massevirke

I markedet for salg av massevirke har partene overlappende leveranser til Huntonit og Norsk Biobrensel. Huntonit og Norsk Biobrensel vil i det følgende bli omtalt som massevirkekundene i Agderfylkene.

---

⁴³ Arbitrasjehandel er handel som forekommer mellom kunder som kjøper et produkt til ulik pris. På denne måten kan prisforskjeller utlignes, og prisdiskriminering vil da ikke være mulig. I 2015 ble det i Skog-Data registrert videresalg av om lag 4 168 kubikkmeter sagtømmer i Agderfylkene, jf. avsnitt 20 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016.

I likhet med sagtømmer kan massevirke transporteres på enten bil, båt eller tog. Kostnadene knyttet til transport av sagtømmer og massevirke er om lag de samme. Videre vil massevirket ved transport på tog eller båt lastes på tømmerbil på velteplass og deretter fraktes til havn eller tømmerterminal. Etter transport med tog eller båt vil tømmeret igjen lastes over på tømmerbil før det transporteres til industritomt. Konkurransetilsynet finner at import ikke er et alternativ for partenes massevirkekunder i Agderfylkene, og at transport av massevirke hovedsakelig skjer med biltransport, jf. avsnitt 192 i tilsynets vedtak.

I kap. 5.3.2.2.1 i Konkurransetilsynets vedtak fremgår at transportkostnadene ved salg av massevirke i Agderfylkene er relativt høye. Den maksimale transportavstanden for leveranse av massevirke til Huntonit og Norsk Biobrensel var henholdsvis [redacted] kilometer i 2015.⁴⁴ AT Skog opplyser at massevirke kan transporteres lønnsomt om lag [redacted] kilometer.⁴⁵ Huntonit anslår imidlertid at det vil være lønnsomt å frakte massevirke om lag [redacted] kilometer med tømmerbil.⁴⁶ På bakgrunn av det ovennevnte legger Konkurransetilsynet til grunn at markedet for salg av massevirke til partenes felles kunder i Agderfylkene har en lokal utstrekning.

Prisdiskriminering, arbitrasjehandel og markedsavgrensning med utgangspunkt i kundenes lokalisering

Etter drøftelsen i vedtakets avsnitt 198 til 203 finner Konkurransetilsynet at partene er i stand til å prisdiskriminere mellom de to massevirkekundene i Agderfylkene. I tilfeller hvor prisdiskriminering er mulig, kan man som det fremgår i avsnitt 159 i tilsynets vedtak avgrense det relevante geografiske marked med utgangspunkt i den enkelte kunde eller kundegruppens lokalisering. Kundernes geografisk kjøpsmønster og dekningsområder som viser hvor 80 prosent av massevirkevolumet leveres fra gir nyttig informasjon om størrelsen på det geografiske markedet. Konkurransetilsynets analyser viser at i 2015 ble 80 prosent av massevirket levert fra velteplasser lokalisert innen henholdsvis [redacted] kilometer for henholdsvis Huntonit og Norsk Biobrensel, jf. avsnitt 206 i tilsynets vedtak. Disse områdene samsvarer godt med lønnsomme avstander etter en prisøkning på ti prosent der industrikundene i dag henter sitt massevirke fra, jf. tabell 4 i Konkurransetilsynets vedtak.⁴⁷

---

⁴⁴ Bearbeiding av data fra svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Skog-Data 8. februar 2016. Konkurransetilsynet har sjekket data fra Norsk Biobrensel i 2014. Disse dataene bekrefter et tilsvarende resultat for 2015.

⁴⁵ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra T Skog 12. juni 2015, spørsmål 25, innhentet i forbindelse med sak 2015/0178.

⁴⁶ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Huntonit 6. juli 2015, spørsmål 4, innhentet i forbindelse med sak 2015/0177.

⁴⁷ I tabell 4 i Konkurransetilsynets vedtak fremgår at prisen til Norsk Biobrensel per kubikkmeter massevirke tilsvarte [redacted] kroner per kubikkmeter massevirke i 2015. Denne prisen er beregnet med utgangspunkt i industrikundens kjøp av både massevirke og biovirke. Følgelig blir prisen for lav, og korrekt pris er [redacted] kroner. Denne korreksjonen gjør så det ved en prisøkning på 10 prosent vil være lønnsomt for Norsk Biobrensel å transportere massevirke inntil [redacted] kilometer, og ikke [redacted] kilometer slik det fremgår i avsnitt 29 i vedlegget "Avvik i tallmaterialet i vedtak V2016-3" til Konkurransetilsynets oversendelse av AT Skogs klage på vedtak V2016-3 til departementet av 27. mai 2016. Dette marginale avviket har ingen betydning for Konkurransetilsynets konklusjoner i avsnitt 209 i vedtaket.

prisene fra området til område, avhengig av konkurransesituasjonen i de ulike lokale markedene.

5.3.3 Departementets vurdering

Et relevant geografisk marked for henholdsvis sagtømmer og massevirke er et område hvor tømmeromsettere og kunder står overfor ensartede konkurransevilkår, og som kan holdes atskilt fra tilgrensende områder med tømmeromsetning. Den geografiske utstrekningen er korrekt dersom en liten, men varig prisøkning på fem til ti prosent ikke utløser omsetningsreduksjoner som er så store at prisøkningen blir ulønnsom. Transportkostnader har normalt stor betydning for et markeds geografiske utstrekning. Jo større transportkostnadene per enhet er relativt til enhetspris, desto smalere vil det geografiske relevante markedet tendere til å bli.

Når den geografiske utstrekningen til markedene for sagtømmer og massevirke som partene opererer i skal kartlegges, mener departementet det er naturlig å ta utgangspunkt i partenes felles kunder. Et sagbruk som etterspør sagtømmer vil på lik linje med en kunde av massevirke basere sine innkjøpsbeslutninger på pris, egenskaper ved tømmeret og andre salgsvilkår. Fra et økonomisk synspunkt anses etterspørselssubstitusjon å ha den mest umiddelbare og effektive disiplinerende effekt på tilbyderne av et produkt, særlig med hensyn til prisfastsettelse.⁵⁰ Dersom det er lett for partenes kunder å handle sagtømmer og massevirke fra tømmeromsettere andre steder, vil partenes mulighet til å utøve markedsrett være begrenset.

5.3.3.1 Felles kunders oppfatning av geografisk markedsavgrensning, import og transportform

Bergene Holm Nidarå, Byglandsfjord og Eikås kjøper i dag nesten alt sitt sagtømmer fra partene, og sagtømmeret leveres med tømmerbil fra velteplass til industritomt. Det samme gjelder for Huntonit AS' kjøp av massevirke. Bergene Holm Nidarå kjøper i dag omtrent ■ prosent av sitt totale årlige forbruk av sagtømmer fra AT Skog, mens ■ prosent kjøpes fra NEG Skog.⁵¹ I 2015 kjøpte Byglandsfjord ■ prosent av sitt samlede sagtømmerforbruk fra AT Skog, mens de resterende ■ prosent ble levert av NEG Skog. Eikås handlet samme år ■ prosent av sitt sagtømmerforbruk fra AT Skog, og resterende ■ prosent ble levert av NEG Skog, jf. kapittel 3.4.1 over.

I 2015 kjøpte Huntonit AS til sammen ca. ■ prosent av sitt samlede forbruk av massevirke fra AT Skog, mens ca. ■ prosent ble levert av NEG Skog. Nørtømmer stod for resterende ■ prosent andel av Huntonits samlede massevirkekjøp i 2015. Norsk Biobrensel kjøpte massevirke bare av NEG Skog i 2015, jf. kapittel 3.4.2 ovenfor.

Av AT Skogs totale avvirking av sagtømmer og massevirke i 2015 ble om lag ■ prosent omsatt utenfor Agderfylkene, mens tilsvarende andel for NEG Skog var på ca. ■ prosent.

Departementet har innhentet synspunkter fra partenes felles kunder om markedene for sagtømmer og massevirke og deres geografiske utstrekning. Bergene Holm uttaler at de deler

⁵⁰ ESAs kunngjøring, punkt 13.

⁵¹ Referat fra departementets telefonmøte med Bergene Holm den 27. juni 2016.

5.3.3.2 Vurdering av transportkostnader

Departementet har vurdert Konkurransetilsynets beregninger av transportkostnader ved frakt av sagtømmer og massevirke fra velteplass til industritomt med lastebil. Departementet er enig i disse vurderingene. Konkurransetilsynet finner at transportkostnadene er relativt høye i markedene for både sagtømmer og massevirke, jf. avsnitt 154 og 193 i tilsynets vedtak. For partenes felles kunder av sagtømmer utgjorde transportkostnadene i 2015 mellom [redacted] prosent av sagbrukenes totale sagtømmerkostnader. I gjennomsnitt var [redacted] prosent av sagbrukenes totale transportkostnader variable kostnader. For partenes to kunder av massevirke i Agderfylkene gitt ved Norsk Biobrensel og Huntonit AS, utgjorde transportkostnadene til sammen [redacted] prosent av de totale massevirkekostnadene i 2015. I gjennomsnitt var [redacted] prosent av de totale transportkostnadene variable kostnader. Videre fremgår det av figurene 4 og 6 i Konkurransetilsynets vedtak at transportkostnadene per kubikkmeter stiger lineært med transportavstanden for partenes felles kunder av både sagtømmer og massevirke.

For å redusere totalkostnadene vil kunder og tømmeromsettere ønske å minimere transportavstandene fra velteplass til industritomt. Byglandsfjord har uttalt at transportavstander lengre enn [redacted] km ikke er lønnsomt gitt dagens sagtømmerpriser. Huntonit hevder på sin side at lengre transportavstander enn [redacted] km ikke er lønnsomt med dagens priser på massevirke. Videre har Bergene Holm overfor Konkurransetilsynet uttalt at transportavstander på over [redacted] km ikke gir lønnsom produksjon.⁵⁸

Konkurransetilsynet analyse av partenes felles kunder i Agderfylkene og deres transportkostnader ved kjøp av sagtømmer og massevirke, viser at transportkostnadene utgjør relativt høye andeler av kundenes samlede innkjøpskostnader. Videre varierer transportkostnadene i stor grad med volum og avstand. Dette faktum alene gir en klar indikasjon på at markedene for sagtømmer og massevirke til partenes felles kunder i Agderfylkene har snevre geografiske utstrekninger. En slik antakelse underbygges av uttalelsene fra partenes felles kunder om hva de anser som lønnsomme transportavstander gitt dagens priser på sagtømmer og massevirke. Etter en samlet vurdering av det overnevnte slutter departementet seg til Konkurransetilsynets vurdering om at markedene for sagtømmer og massevirke til partenes felles kunder i Agderfylkene har lokale utstrekninger.

5.3.3.3 Vurdering av kundenes geografiske kjøpsmønster og handelsstrømmer

På lik linje med Konkurransetilsynet mener departementet at partene er i stand til å prisdiskriminere mellom kunder av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene. Departementet viser til at betingelsene for å kunne prisdiskriminere synes oppfylt i foreliggende sak. Det forhandles flere ganger i året om pris og kvantum. Partene kjenner godt til pris- og markedsutvikling nedstrøms i verdikjedene for henholdsvis sagtømmer og massevirke. Allerede før foretakssammenslutningen er markedene for sagtømmer og massevirke i Agderfylkene konsentrerte, og dette indikerer at AT Skog har markedsrett. Endelig deler departementet Konkurransetilsynets synspunkter rundt partenes evne til å forhindre arbitrasje i Agderfylkene, jf. kapitlene 5.3.2.1.2 og 5.3.2.2.2 i Konkurransetilsynets vedtak.

---

⁵⁸ Svar på Konkurransetilsynets pålegg om å gi opplysninger fra Bergene Holm AS 10. juni 2015, spørsmål 13, innhentet i forbindelse med sak 2015/0178.

I tilfeller hvor tilbyderne kan prisdiskriminere kan markedet avgrenses med utgangspunkt i den enkelte kunde eller kundegrupes beliggenhet. Departementet er følgelig enig med Konkurransetilsynet i at partenes felles kunder og deres geografiske kjøpsmønster vil gi nyttig informasjon om størrelsen på de relevante markedene for sagtømmer og massevirke i Agderfylkene.⁵⁹ I en slik analyse er det naturlig slik Konkurransetilsynet gjør å ta utgangspunkt i avstandene fra partenes felles kunder til velteplassene de kjøper sagtømmer og massevirke fra.

Dersom sagtømmerprisene skulle øke, vil det kunne være lønnsomt å kjøpe sagtømmer fra andre tømmeromsettere med velteplasser lokalisert lenger unna. Konkurransetilsynet har undersøkt hvor mye lenger transportavstand sagbrukene kan akseptere dersom de opplever en prisøkning på fem til ti prosent. En prisøkning på ti prosent vil kunne gjøre det lønnsomt å transportere sagtømmer inntil [REDACTED] kilometer for henholdsvis Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord. Ved en prisøkning på fem prosent kan det være lønnsomt å transportere sagtømmer inntil [REDACTED] kilometer for de tre sagbrukene. Disse avstandene samsvarer godt med de områdene sagbrukene henter 80 prosent av sitt sagtømmervolum fra, jf. kapittel 5.4.3 ovenfor. Dekningsområdene gir derfor et godt bilde av den geografiske utstrekningen til markedet for salg av sagtømmer til kundene i Agderfylkene.

På samme måte som for de tre sagbrukene har Konkurransetilsynet kartlagt hvor mye lenger transportavstand massevirkekundene kan akseptere dersom de opplever en prisøkning på fem til ti prosent. Ved en prisøkning på fem prosent viser tilsynets beregninger at det kan være lønnsomt å transportere massevirke inntil [REDACTED] kilometer for henholdsvis Huntonit og Norsk Biobrensel. En prisøkning på ti prosent vil kunne gjøre det lønnsomt å transportere massevirke inntil [REDACTED]⁶⁰ kilometer for Huntonit og Norsk Biobrensel. Disse avstandene samsvarer også godt med de områdene massevirkekundene henter 80 prosent av sitt volum fra, og dekningsområdene gir dermed et godt bilde av den geografiske utstrekningen til markedet for salg av massevirke til kundene i Agderfylkene.

5.3.3.4 Departementets vurdering av klagers anførsler

AT Skog er av den oppfatning at Konkurransetilsynet har avgrenset de relevante geografiske markedene for salg av sagtømmer og massevirke for snevert, og ikke i samsvar med hvordan samvirket opplever utstrekningen av markedene.

Både Konkurransetilsynet og departementets utgangspunkt for den geografiske avgrensningen av markedene for salg av sagtømmer og massevirke er partenes felles kunder i Agderfylkene. Transport av sagtømmer og massevirke fra velteplass til disse kundene skjer i hovedsak med lastebil. I Agderfylkene er det ikke tilrettelagt for tømmertransport med tog.⁶¹ Uttalelser fra markedsaktører Konkurransetilsynet og departementet har vært i kontakt med, tyder på at flere av kundene i Agderfylkene har begrenset tilgang på havn, og at tømmertransport med båt

---

⁵⁹ ESAs kunngjøring, punkt 48.

⁶⁰ Se fotnote 49 ovenfor som redegjør for lønnsom transportavstand for Norsk Biobrensel ved en prisøkning på ti prosent.

⁶¹ Se avsnitt 150 i Konkurransetilsynets vedtak som viser til rapport fra Landbruksdirektoratet fra år 2010 der det fremgår at det er i dag eksisterer én tømmerterminal i Aust-Agder.

er for kostbart. Import er heller ikke et alternativ med dagens priser. Kostnadene ved tømmertransport med lastebil utgjør relativt store andeler av kundenes samlede innkjøpskostnader, og de varierer med volum og avstand. Departementet mener at dette alene gir en klar indikasjon på at de to produktmarkedene har snevre geografiske utstrekninger. For å minimere total-kostnadene vil kunder og tømmeromsettere ønske å minimere transportavstand mellom velteplass og industritomt. Relativt høye transportkostnader som i stor grad varierer med volum og avstand begrenser kundenes mulighet til å handle tømmer fra tømmeromsettere med velteplasser langt unna industritomt. Partenes felles kunder og deres geografiske kjøpsmønster gir slik departementet ser det, et godt bilde på produktmarkedenes geografiske utstrekning og de aktuelle konkurransevilkårene kundene står overfor. Etter en samlet vurdering finner departementet akkurat som Konkurransetilsynet at produktmarkedene for henholdsvis sagtømmer og massevirke har lokal utstrekning, jf. avsnitt 5.3.3.3 over. Departementet er følgelig uenig i AT Skogs anførsel nevnt innledningsvis i dette avsnittet.

AT Skogs anførsler rundt Konkurransetilsynets metodebruk ved tilsvarende erverv i skognæringen er vurdert i vedtakets kapittel 4.3 ovenfor.

AT Skog viser også til et vedtak fattet av EFTAs overvåkingsorgan (ESA) i 1997 med en geografisk markedsavgrensning for sagtømmer som skiller seg fra den Konkurransetilsynet har foretatt. ESAs vedtak er knyttet til en anmodning fra Norges Skogeierforbund om unntak fra EØS-avtalens artikkel 53. Saken gjaldt en ordning for omsetning av tømmer i Norge som ble koordinert på nasjonalt nivå. Departementet er enig med Konkurransetilsynet i at ESAs vedtak ikke har relevans for avgrensningen av de relevante geografiske markedene i foreliggende sak. ESAs vedtak gjaldt ikke en foretakssammenslutning mellom tømmeromsettere der partene har overlappende virksomhet i en del av Norge. Videre ble det heller ikke vurdert av ESA om markedet for sagtømmer er snevrere enn nasjonalt. Dessuten er det faktum i foreliggende sak som skal vektlegges når markedenes geografiske utstrekning skal avgrenses.

AT Skog anfører at samvirket har inngått avtaler om leveranser av massevirke med Norske Skog i Skogn på omtrent [REDACTED]. Videre anfører AT Skog at Konkurransetilsynet har foretatt en drøftelse av import som ikke står i forhold til de faktiske forhold. Tvert imot bærer Konkurransetilsynets markedsavgrensning preg av at det er tatt utgangspunkt i hvor industrikundene i Agder historisk har gjort sine innkjøp. AT Skog anfører at dette har sin bakgrunn i at kundene har fått konkurransedyktige betingelser lokalt, og at det ikke har vært behov for å importere tømmer utenfor Agderfylkene. Dette er ifølge AT Skog ikke ensbetydende med at markedene er lokale. Aktørene ville importert tømmer utenfor Agderfylkene dersom AT Skog og NEG Skog økte sine priser for mye.

I den geografiske avgrensningen av de relevante markedene for sagtømmer og massevirke tar både Konkurransetilsynet og departementet utgangspunkt i partenes felles kunder i Agderfylkene. Uttalelser fra kundene gitt til Konkurransetilsynet og departementet tyder på at import ikke er lønnsomt med dagens markedsforhold, jf. kapittel 5.3.3.1 ovenfor, samt kapitlene 5.3.2.1.1 og 5.3.2.2.1 i tilsynets vedtak. Transport av tømmer i Agderfylkene skjer hovedsakelig med lastebil, og transportkostnadene er relativt høye. Departementet deler Konkurransetilsynets syn om at partene er i stand til å prisdiskriminere sine kunder i

Agderfylkene. I slike tilfeller vil kundenes geografiske kjøpsmønster gi et godt bilde av produktmarkedenes geografiske utstrekning. Kundenes dekningsområder der de henter 80 prosent av sine volumer fra har alle en lokal utstrekning. Videre finner Konkurransetilsynet at prisøkninger på selv ti prosent ikke gjør det lønnsomt for partenes felles kunder å handle tømmer fra velteplasser utenfor Agderfylkene. Etter en samlet vurdering kommer også departementet til at de to relevante markedene for sagtømmer og massevirke har en lokal geografisk utstrekning. Departementet er følgelig uenig med AT Skog i at Konkurransetilsynets drøftelse av import er svak og at produktmarkedene for sagtømmer og massevirke er for snevert avgrenset i denne saken. Videre bemerker departementet at Huntonit AS kun kjøper massevirke furu til sin produksjon av trefiberplater, og selskapets markedsandel av totalt salg av massevirke furu i Agderfylkene ligger i dag på █ prosent.⁶² AT Skog må følgelig avsette sin avvirking av massevirke gran utenfor Agderfylkene. Den store avstanden til kunder av massevirke gran som Norske Skog Skogn i Levanger, vil kunne gjøre at båttransport blir mest kostnadseffektive transportform. Dessuten er det faktum at AT Skog eksporterer betydelige mengder sagtømmer og massevirke til utlandet, samt selger massevirke til industrikunder utenfor Agderfylkene, ikke ensbetydende med at partenes felles industrikunder i Agderfylkene kan kjøpe tømmer fra andre tømmeromsettere utenfor Agderfylkene. Departementet og Konkurransetilsynets vurderinger av transportformer, kunders beliggenhet, tømmerpriser og transportkostnader viser at med dagens markedsforhold er det ikke lønnsomt for partenes felles industrikunder verken å importere tømmer fra utlandet, eller å kjøpe tømmer fra tømmeromsettere utenfor Agderfylkene og Telemark.

AT Skog anfører også at Konkurransetilsynet synes å ha oversett at Bergene Holm kjøper tømmer fra ulike steder og ifølge AT Skog opererer i et innkjøpsmarked som minst er nasjonalt i utstrekning. Den samme industrikunden har dessuten uttalt at ervervet vil ha minimal betydning for denne kunden.

Departementet vises til redegjørelsen over for hvorfor Konkurransetilsynet og departementet mener de relevante produktmarkedene for sagtømmer og massevirke har en lokal, og ikke en nasjonal utstrekning. Videre vil departementet peke på at uttalelser fra Bergene Holm faktisk støtter opp under Konkurransetilsynet og departementets geografiske avgrensning. Til Konkurransetilsynet uttaler Bergene Holm at en transportavstand på over █ km ikke gir lønnsom produksjon, jf. avsnitt 157 i tilsynets vedtak. Bergene Holm uttaler overfor departementet at de har samme oppfatning som Konkurransetilsynet, herunder at markedet for sagtømmer i Agderfylkene og Telemark er regionalt █.⁶³ Videre uttaler Bergene Holm overfor departementet at en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog ikke vil medføre særlig endringer i markedet for sagtømmer i Agderfylkene. NEG Skog er for liten til å påvirke markedet i nevneverdig grad. Liknende uttalelse er også gitt til Konkurransetilsynet, jf. avsnittene 263 til 265 i tilsynets vedtak. Sistnevnte forhold adresserer ikke spørsmålet om markedets geografiske utstrekning, men om foretakssammenslutningens betydning for priser i markedet. I denne sammenheng viser departementet til kapittel 7 som omhandler foretakssammenslutningens samfunnsøkonomiske effekter.

⁶² Referat fra departementets møte med Huntonit AS den 29. juni 2016, side 2.

⁶³ Referat fra departementets telefonmøte med Bergene Holm den 27. juni 2016.

Til slutt anfører AT Skog at priser og prisutvikling på virke er nokså lik over hele Norge og utenlands, og at dette er en indikasjon på at markedet er minst nasjonal. Dersom markedet var så lokalt som Konkurransetilsynet konkluderer med, ville det vært langt større ulikheter i prisene fra område til område, avhengig av konkurransesituasjonen i de ulike lokale markedene.

Ulike skogbaserte produkter innenfor ett og samme relevante geografiske marked vil over tid ha sammenfallende prisutvikling fordi produktprisene bl.a. påvirkes av en rekke felles kostnader. Disse kostnadene vil dessuten ofte utvikle seg likt på tvers av flere geografiske markeder for de samme produktene, og derfor er det ikke slik at relativt lik prisvariasjon over større geografiske områder, viser at det relevante geografiske markedet omfatter alle områder med lik prisvariasjon. Departementet er derfor enig med Konkurransetilsynet i at relativt lik prisutvikling bare er en indirekte indikasjon på at produkter inngår i samme geografiske marked. Samvariasjon i pris kan ha andre underliggende forklaringer enn at produktene inngår i samme geografiske marked. Departementet betviler ikke at økt internasjonal etterspørsel etter massevirke og sagtømmer vil kunne bidra til å øke prisene på massevirke og sagtømmer i både Agderfylkene og andre deler av Norge. Likens vil redusert internasjonal etterspørsel ventelig medføre at prisene innenlands blir lavere. Denne samvariasjonen mellom internasjonale og innenlandske regionale tømmerpriser er som det fremgår ovenfor bare en indirekte indikasjon på at norske regionale tømmermarkeder har en geografisk utstrekning som er internasjonal eller nasjonal. Til tross for samvariasjonen i pris påpekt ovenfor viser Konkurransetilsynet og departementets analyser av transportformer, kunders transportkostnader, prissetting og kundenes geografiske kjøpsmønster at markedene for salg av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene må avgrenses lokalt. Følgelig mener departementet at AT Skogs siste anførsel ikke kan tas til følge.

5.3.3.5 Konklusjon

Departementet har som Konkurransetilsynet identifisert to relevante produktmarkeder for omsetning av tømmer og funnet at markedenes geografiske utstrekning er lokal. Dekningsområdene for sagtømmer er på [REDACTED] km for henholdsvis Bergene Holm Nidarå, Eikås og Byglandsfjord. For massevirke er dekningsområdene for Huntonit og Norsk Biobrensel lik henholdsvis [REDACTED] km.

Siden kundene opererer i samme bransje, forhandler med de samme tømmeromsetterne og i tillegg har overlappende dekningsområder, er det rimelig å anta at konkurransevilkårene er likeartede i henholdsvis de tre lokale sagtømmermarkeder og de to lokale massevirke-markedene. Av den grunn kan departementet behandle dem samlet.

6. KONKURRANSEANALYSE

6.1 Rettslig utgangspunkt

Konkurransetilsynet skal gripe inn mot foretakssammenslutninger som "vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i strid med lovens formål", jf. konkurranseloven § 16 første ledd, jf. § 1. Dette innebærer at konkurransesituasjonen i de

relevante markedene før foretakssammenslutningen må sammenlignes med den hypotetiske situasjonen etter at sammenslutningen er gjennomført.⁶⁴ Departementet vil i det følgende vurdere om AT Skogs erverv av NEG Skog vil føre til eller forsterke en slik konkurransebegrensning.

Dersom foretakssammenslutningen fører til at konkurransen er eller blir vesentlig begrenset, vil de involverte foretakene kunne utøve markedsrett. En aktør med markedsrett kan i større eller mindre grad opptre uavhengig av sine konkurrenter, kunder og leverandører. Markedsretten kan komme til uttrykk gjennom høyere priser, eventuelt i kombinasjon med høyere kostnader, men kan også gi utslag i dårligere service, kvalitet og produktutvalg, og begrenset produktutvikling.⁶⁵ Utøvelse av markedsrett innebærer en sløsing i samfunnsøkonomisk forstand, siden markedstilpasningen gir en samlet ressursbruk som er mindre effektiv enn den ville ha vært med virksom konkurranse.

Det er flere forhold som er relevante i vurderingen av graden av konkurranseintensitet i et marked, og dermed for aktørens muligheter til å utøve markedsrett. Sentrale momenter er hvor substituerbare produktene er, konkurrenters responsmuligheter, etableringsmuligheter og derigjennom graden av potensiell konkurranse, markedskonsentrasjon og kjøperrett. Disse faktorene virker sammen og påvirker hvor sterk rivaliseringen er mellom aktører på samme ledd i verdikjeden.

For å beregne konsentrasjonen i markedet, tas det utgangspunkt i de fusjonerende partenes markedsandeler.⁶⁶ En høy markedskonsentrasjon vil normalt være en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, betingelse for å fastslå at konkurransen er begrenset. Beskrivelsen av konsentrasjonen i markedet er derfor et utgangspunkt for en nærmere analyse av de konkurransemessige virkningene av foretakssammenslutningen. I denne analysen vil de konkurrerende partenes nærhet til hverandre også være en relevant faktor.

Dersom konkurransen er vesentlig begrenset allerede før foretakssammenslutningen, er det tilstrekkelig at foretakssammenslutningen forsterker den vesentlige konkurransebegrensningen. Det følger av forarbeidene til konkurranseloven at det i tilfeller hvor konkurransen allerede før foretakssammenslutningen er vesentlig begrenset, ikke stilles noe minimumskrav til hvor mye ervervet må forsterke konkurransebegrensningen.⁶⁷ Enhver forverring av konkurransen som følger av den aktuelle foretakssammenslutningen er tilstrekkelig jf. departementets vedtak av 14. oktober 2002 etter klage fra Statkraft Holding AS og Agder Energi AS. Også små oppkjøp av en allerede dominerende aktør kan bidra til negative endringer i markedsstrukturen ved at fremveksten av mer reelle konkurrenter blir vanskeligere. Er forsterkningen av konkurransebegrensningen liten, skal det imidlertid mindre

---

⁶⁴ Se blant annet "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer" av Harald Evensen og Eivind Sæveraas side 486. Se også Europakommisjonens retningslinjer for vurdering av horisontale foretakssammenslutninger (2004/C 31/03), avsnitt 9.

⁶⁵ Se også Kommisjonens retningslinjer, avsnitt 8.

⁶⁶ Se også Kommisjonens retningslinjer, avsnitt 14-15

⁶⁷ Ot. Prp. Nr.6 (2003-2004), side 229 første spalte

til før effektivitetsgevinstene vil oppveie de negative strukturelle virkningene av foretakssammenslutningen.⁶⁸

6.2 Konkurransetilsynets vedtak – salg av sagtømmer

6.2.1 Konkurransesituasjonen i markedet for salg av sagtømmer i Agderfylkene før foretakssammenslutningen

Før foretakssammenslutningen har partene overlappende virksomhet innen markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene. I vurderingen av konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen har Konkurransetilsynet kartlagt markedsandeler og konsentrasjon, konkurransenærhet og konkurranseparametere, etableringshindringer og ekspansjon og kjøpermakt. En kort gjengivelse av Konkurransetilsynets vedtak følger nedenfor. Se for øvrig Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.2.

Konkurransetilsynet finner ikke grunn til å ta stilling til om konkurransen er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen, da Konkurransetilsynet er av den oppfatning at foretakssammenslutningen uansett vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen.

6.2.1.1 Markedsandeler og konsentrasjon

I kartleggingen av aktørenes markedsandeler og konsentrasjon i de relevante markedene har tilsynet undersøkt tømmeromsetternes andeler av avvirkingen i de tre fylkene, volum solgt og tømmeromsetternes andeler av volum solgt til kundene i Agderfylkene. For en fullstendig oversikt vises det til kapittel 2.2, Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.2.2.1, samt melding om foretakssammenslutning fra AT Skog og NEG Skog.

Konkurransetilsynets kartlegging viser at det kun er AT Skog og NEG Skog som har solgt sagtømmer til Byglandsfjord⁶⁹ og Eikås de tre siste årene, mens AT Skog er klart største leverandør til Bergene Holm. Kartleggingen av markedsandeler omtalt i kapittel 3.4.1 over viser at AT Skog stod for ■■■ prosent av volumet solgt til kunder i Agderfylkene, mens NEG Skog stod for ■■■ prosent. Konkurransetilsynet finner at markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene er konsentrert.

6.2.1.2 Konkurransenærhet

Konkurransetilsynet finner at geografisk beliggenhet er den viktigste konkurranseparameteren i det relevante markedet. Dette skyldes de høye transportkostnadene ved frakt av tømmer. Tilbydere med velteplasser lokalisert nær sagbrukene har dermed et konkurransefortrinn. Andre viktige konkurranseparametere er service og kvalitet. Se for øvrig Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.2.2.2.1.

---

⁶⁸ Se mer om dette under kapittel 7 nedenfor.

⁶⁹ Med unntak av et ubetydelig kvantum fra Nortømmer til Byglandsfjord i 2013, se avsnitt 241 i Konkurransetilsynets vedtak.

Konkurransetilsynet har også vurdert konkurransenærhet med utgangspunkt i tilbydernes lokalisering (velteplasser) i forhold til kundene. Partene er hverandres nærmeste konkurrenter og utøver et konkurransepress overfor hverandre. Andre tømmeromsettere har kun begrenset tilstedeværelse, og disiplinierer således ikke partenes atferd. Konkurransetilsynet har også undersøkt avvirkningen fra de ulike tømmeromsetterne dersom kundenes dekningsområder utvides. Innenfor gitte transportavstander finner tilsynet fortsatt at øvrige tømmeromsettere har begrenset avvirkning, og er svært lave sammenliknet med AT Skog og NEG Skog. Bildet er noe mer nyansert for Bergene Holm. Det vises for øvrig til Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.2.2.2.2.

Konkurransetilsynet har også innhentet markedsaktørenes vurderinger (kunder og konkurrenter) siden kundenes vurderinger av substitusjonsmuligheter og konkurranse mellom tømmeromsetterne er forhold som kan gi verdifull informasjon. Videre har Konkurransetilsynet også vurdert intern informasjon innhentet fra AT Skog. Tilsynet finner at også markedsaktørenes vurderinger tilsier at partene er hverandres nærmeste konkurrenter, se kapittel 6.2.2.2.3 i Konkurransetilsynets vedtak.

Det foreligger ikke kapasitetsbegrensninger i markedet som begrenser det konkurransepresset partene utøver overfor hverandre, jf. Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.2.2.2.4.

6.2.1.3 Etableringshindringer og ekspansjon

Konkurransetilsynet har vurdert etableringsmuligheter for nye aktører, etableringsmuligheter for aktører i andre ledd av verdikjeden og muligheten for at andre tømmeromsettere ekspanderer til Agderfylkene og Telemark. For en mer utførlig gjennomgang av etableringshindringer og ekspansjon vises det til Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.2.2.3.

Konkurransetilsynet finner at det er utfordringer knyttet til å oppnå avtaler med et tilstrekkelig antall skogeiere for å avvirke et lønnsomt volum, samt oppnå avtaler om avsetning av sagtømmer og massevirke med lokale kunder. Videre er det knapphet på dyktige skogsentreprenører og kapasitetsutfordringer knyttet til transportører. En tømmeromsetter står også overfor krav til miljøsertifisering⁷⁰ og sporbarhet av tømmeret, og må følgelig investere i ulike datasystemer og sertifiseringer, samt at disse må følges opp. Etter Konkurransetilsynets oppfatning gjør summen av etableringshindringene det utfordrende for nye aktører å oppnå et tilstrekkelig volum til å disiplinere etablerte aktører. Konkurransetilsynet anfører også at AT Skog kan iverksette tiltak for å hindre at nye tømmeromsettere etablerer seg, herunder målrettede prisøkninger til skogeiere og langsiktige kontrakter til skogsentreprenører og transportører. For en fullstendig gjennomgang av etableringshindringer for nye aktører vises det til kapittel 6.2.2.3.2 i Konkurransetilsynets vedtak.

Konkurransetilsynet finner at enkelte av etableringshindringene kan være noe lavere for industrikunder og skogsentreprenører, men at øvrige etableringshindringer gjør seg gjeldende

---

⁷⁰ Av Konkurransetilsynets vedtak avsnitt 294 framgår det at det er to sertifiseringssystemer for skog, "Programme for the Endorsement of Forest Certification" ("PEFC") og "Forest Stewardship Council" ("FSC"). Kunder i Norge og utlandet stiller krav om at tømmeret de kjøper skal være sertifisert gjennom ett eller begge disse systemene.

i like stor grad som for nye aktører. Etableringshindringer som i dette tilfellet kan være lavere er lokalkjennskap og etablert nettverk som er viktig for å få tilgang til hogstmoden skog. Dersom et sagbruk etablerer seg som tømmeromsetter, er den allerede sikret avsetning for noe av tømmeret ved å selge dette til seg selv. Avsetning av massevirke må likevel sikres. En skogsentreprenør er avhengig av avtaler om salg av både sagtømmer og massevirke. Kapasitetsutfordringer knyttet til transport og avvirkning gjør seg også gjeldende for skogsentreprenører (transport) og sagbruk (avvirkning). Kravene til miljøsertifisering er de samme for industrikunder og skogsentreprenører som for nye aktører. AT Skog vil også kunne iverksette de samme mottiltakene dersom industrikunder eller skogsentreprenører etablerer seg som tømmeromsettere i Agderfylkene. Videre vil kundene kunne risikere mottiltak fra etablerte tømmeromsettere, f.eks. gjennom reduserte eller forsinkede leveranser. Etter en samlet vurdering legger Konkurransetilsynet til grunn at det ikke er sannsynlig at kunder eller skogsentreprenører effektivt og tidsnært vil etablere seg som tømmeromsettere i det relevante markedet, se kapittel 6.2.2.3.3 i Konkurransetilsynets vedtak.

Konkurransetilsynet har vurdert sannsynligheten for at andre tømmeromsettere som i liten eller ingen grad konkurrerer med partene i Telemark og Agderfylkene i dag vil ekspandere til disse områdene, se kapittel 6.2.2.3.4 i Konkurransetilsynets vedtak. Behov for lokalkjennskap og etablert nettverk, avtaler med et tilstrekkelig antall skogeiere, avtaler med lokale kunder om avsetning av sagtømmer og massevirke, avtaler med skogsentreprenører og transportører mv. er like viktig for en tømmeromsetter som for andre aktører. Dette er etableringshindringer som gjør det vanskelig å oppnå et tilstrekkelig volum til å disiplinere de etablerte aktørene. Videre vil AT Skog også kunne iverksette mottiltak dersom en annen tømmeromsetter etablerer seg i Agderfylkene og Telemark. Etter en samlet vurdering legger tilsynet til grunn at det ikke er sannsynlig at andre tømmeromsettere tidsnært og effektivt vil ekspandere til nye geografiske områder i Agderfylkene og Telemark.

6.2.1.4 Kjøpermakt

Konkurransetilsynet har vurdert sagbrukenes kjøpermakt, se kapittel 6.2.2.4 i Konkurransetilsynets vedtak. Forhold som styrker sagbrukenes kjøpermakt er bl.a. konkurransen mellom AT Skog og NEG Skog, herunder at partene i en viss grad kan settes opp mot hverandre i en forhandlingssituasjon og sagbrukenes lokalisering og nærhet til skogen. Forhold som reduserer sagbrukenes kjøpermakt er trusselen om omfordeling av volum solgt til sagbrukene til eksport, mangel på importalternativer og at det vil bli for lite avvirkning hvis sagtømmerprisen er for lav. At sagbrukene etablerer seg som tømmeromsettere eller at andre tømmeromsettere ekspanderer inn i andre geografiske områder, er ikke sannsynlig, og vil ikke være effektivt og tidsnært, slik at en slik trussel ikke vil være troverdig. Konkurransetilsynet finner at Bergene Holm har noe kjøpermakt overfor NEG Skog, Nortømmer og Glommen Skog, men mer begrenset kjøpermakt overfor AT Skog. Videre finner tilsynet at Skurtømmerkjøperforeningen Sør (Eikås og Byglandsfjord) har noe kjøpermakt overfor NEG Skog, men mer begrenset kjøpermakt overfor AT Skog.

6.2.2 Konkurransesituasjonen i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene etter foretakssammenslutningen

I kapittel 6.2.3 vurderer Konkurransetilsynet hvilke effekter foretakssammenslutningen vil gi. Tilsynet anfører at foretakssammenslutningen medfører at AT Skog får kontroll over NEG Skog, og styrker dermed sin posisjon i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene. Konkurransepresset mellom partene vil bortfalle, og sagbrukene vil få redusert antallet tilbydere fra to til én (Eikås og Byglandsfjord) og fra fire til tre (Bergene Holm). De resterende leverandørene til Bergene Holm Nidarå, SB Skog og Nortømmer, kan på grunn av høyere transportkostnader kun utøve et begrenset konkurransepress på partene etter foretakssammenslutningen. Bortfallet av konkurransepresset vil gi den fusjonerte enheten insentiver til å øke prisene.

Det foreligger etableringshindringer i markedet, og det er heller ikke sannsynlig at andre tømmeromsettere effektivt og tidsnært vil ekspandere til nye geografiske områder i Agderfylkene og Telemark. Etter Konkurransetilsynets vurdering endres ikke dette som følge av foretakssammenslutningen.

Kjøpermakten til aktørene reduseres ved at sagbrukene ikke kan sette partene opp mot hverandre. Konkurransetilsynet anfører at den relevante vurderingen av kjøpermakt er om kjøpermakten er så sterk at den kan motvirke partenes muligheter til å utøve markedsrett. Gjennomgangen til tilsynet viser at andre tømmeromsettere ikke kan levere sagtømmer til kundene i Agderfylkene uten betydelige høyere transportkostnader. Dermed har ikke kundene alternative leverandører som kan levere til konkurransedyktige priser, noe som reduserer kjøpermakten.

Konkurransetilsynet viser til at det ikke er kjent med at det foreligger lov, forskrift eller avtale som gjør at unntaket i konkurranseloven for samarbeid mellom primærprodusenter kommer til anvendelse. Videre er ikke samvirkeformålet til hinder for at AT Skog kan utnytte markedsrett.

På denne bakgrunn konkluderer Konkurransetilsynet med at det ikke er forhold som hindrer partene i å utnytte markedsrett etter foretakssammenslutningen, og at foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene.

6.3 Konkurransetilsynets vedtak – salg av massevirke

Før foretakssammenslutningen har partene overlappende virksomhet innen markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene. I vurderingen av konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen har Konkurransetilsynet kartlagt markedsandeler og konsentrasjon, konkurransenærhet og konkurranseparametere, etableringshindringer og ekspansjon og kjøpermakt. En kort gjengivelse av Konkurransetilsynets vedtak følger nedenfor. Se for øvrig Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.3.

Konkurransetilsynet finner ikke grunn til å ta stilling til om konkurransen er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen, da Konkurransetilsynet er av den oppfatning at

foretakssammenslutningen uansett vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen.

6.3.1 Konkurransesituasjonen i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene før foretakssammenslutningen

6.3.1.1 Markedsandeler og konsentrasjon

I kartleggingen av aktørenes markedsandeler og konsentrasjon i de relevante markedene har tilsynet undersøkt tømmeromsetternes andeler av avvirkningen i de tre fylkene, volum solgt og tømmeromsetternes andeler av volum solgt til kundene i Agderfylkene. For en fullstendig oversikt vises det til Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.3.2.1, samt melding om foretakssammenslutning fra AT Skog og NEG Skog.

I markedet for salg av massevirke i Agderfylkene og Telemark var Huntonit i 2015 den eneste kunden av en viss størrelse. Tidligere kjøpte Norsk Biobrensel også betydelige volum av massevirke, [REDACTED].

Konkurransetilsynet har kartlagt volum solgt til Huntonit,⁷¹ og i 2015 leverte AT Skog [REDACTED] prosent av det totale volumet til Huntonit mens NEG Skog leverte [REDACTED] prosent, jf. kapittel 3.4.2 ovenfor. Konkurransetilsynet finner at markedet er konsentrert, og at AT Skog har en svært høy markedsandel mens NEG Skog har en moderat markedsandel. Nortømmers markedsandel var marginal i 2015.

6.3.1.2 Konkurransenærhet

I likhet med markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene finner Konkurransetilsynet at geografisk beliggenhet er den viktigste konkurranseparameteren i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene. Dette har bakgrunn i at transportkostnader har stor betydning for totalprisen på massevirke. Dermed vil tømmeromsettere med velteplasser nær kunden ha et konkurransefortrinn overfor tømmeromsettere som må frakte tømmeret over lengre avstander. Andre konkurranseparametere er service og kvalitet. Kvalitet er viktig for Huntonit. Dersom massevirket har blitt lagret for lenge, vil dette gå utover kvaliteten på produktet. Se for øvrig Konkurransetilsynets vedtak kapittel 6.3.2.2.1.

Tilbydernes geografiske beliggenhet og andeler av avvirkning av massevirke i Huntonits dekningsområde (vedtakets tabell 11) tilsier at partene er hverandres nærmeste konkurrenter. Øvrige tømmeromsettere har begrenset avvirkning i det samme området, [REDACTED]. En utvidelse av dekningsområdet til Huntonit endrer ikke dette, jf. tabell 12 og avsnitt 450 og 451 i Konkurransetilsynets vedtak. Partene møter derfor et begrenset konkurransepress fra andre aktører i det relevante markedet. Det vises her til kapittel 6.3.2.2.2 i tilsynets vedtak.

---

⁷¹ Huntonit benytter i hovedsak massevirke av furu, jf. referat fra departementets møte med Huntonit den 29. juni 2016, side 2.

Konkurransetilsynet har også vurdert konkurransenærhet med utgangspunkt i markedsaktørene vurderinger. Huntonits vurderinger av substitusjonsmuligheter og konkurranse mellom partene er forhold som kan gi verdifull informasjon. Videre har Konkurransetilsynet også vurdert intern informasjon innhentet fra AT Skog. Tilsynet finner at også markedsaktørenes vurderinger tilsier at partene er hverandres nærmeste konkurrenter, se kapittel 6.3.2.2.3 i tilsynets vedtak.

Det foreligger ikke kapasitetsbegrensninger i markedet som begrenser det konkurransepresset partene utøver overfor hverandre, jf. kapittel 6.3.2.2.4 i Konkurransetilsynets vedtak.

6.3.1.3 Etableringshindringer og ekspansjon

Som det framgår av avsnitt 49 i Konkurransetilsynets vedtak avvirkes det hovedsakelig både sagtømmer og massevirke fra en skogseiendom. Vurderingen av etableringshindringer og ekspansjon i markedet vil derfor være den samme i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene som i markedet for salg av sagtømmer til de samme kundene.

I Agderfylkene er det få massevirkekunder, og partene har utfordringer knyttet til lønnsom avsetning av massevirke.

Etter en samlet vurdering legger Konkurransetilsynet til grunn at det ikke er sannsynlig med en effektiv og tidsnær etablering i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene, hverken av nye aktører eller andre aktører i verdikjeden. At andre tømmeromsettere effektivt og tidsnært vil ekspandere vil nye geografiske områder vurderes heller ikke som sannsynlig. Se for øvrig kapittel 6.3.2.3 i tilsynets vedtak.

6.3.1.4 Kjøpermakt

Konkurransetilsynet har vurdert Huntonits kjøpermakt, se kapittel 6.3.2.4 i Konkurransetilsynets vedtak. Forhold som styrker Huntonits kjøpermakt er bl.a. konkurransen mellom AT Skog og NEG Skog, herunder at partene til en viss grad kan settes opp mot hverandre i en forhandlingssituasjon. Huntonit har selv uttalt til Konkurransetilsynet [REDACTED]. Videre er det få alternative avsetningsmuligheter for massevirke av furu i Agderfylkene. Når det gjelder muligheten for substitusjon av massevirke med sagspon og flis, er dette en mulighet for Huntonit [REDACTED]. Dette er likevel et forhold som styrker Huntonits kjøpermakt.

Forhold som reduserer Huntonits kjøpermakt er mangel på importalternativer, at trusselen om at Huntonit etablerer seg som tømmeromsetter ikke er troverdig og at heller ikke en annen tømmeromsetter vil etablere seg i Agderfylkene, jf. drøftelsen om etableringshindringer og ekspansjon. Det forekommer noe eksport av massevirke av furu fra Agderfylkene. En økning av eksportandelen øker samtidig tømmeromsetternes forhandlingsmakt.

Konkurransetilsynet konkluderer med at Huntonit har en viss kjøpermakt overfor NEG Skog og Nortømmer, men noe mindre kjøpermakt overfor AT Skog.

6.3.2 Konkurransesituasjonen i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene etter foretakssammenslutningen

I kapittel 6.3.3 vurderer Konkurransetilsynet konkurransesituasjonen i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene etter foretakssammenslutningen. Foretakssammenslutningen medfører at AT Skog får kontroll over NEG Skog, og styrker dermed sin allerede sterke posisjon i det relevante markedet i Agderfylkene. Konkurransepresset mellom partene vil bortfalle, og Huntonit vil få redusert antall tilbydere fra tre til to, og Nortømmer vil kun utøve et begrenset konkurransepress overfor partene på grunn av høyere transportkostnader. Bortfallet av konkurransepresset vil gi den fusjonerte enheten insentiver til å øke prisene. Huntonit har uttalt til Konkurransetilsynet at dersom foretakssammenslutningen gjennomføres, er det høy risiko for at det kun vil finnes én leverandør i Huntonits dekningsområdet og konkurransen bortfaller. Dette vil ifølge Huntonit føre til lavere avvirkning og [REDACTED]

Det foreligger etableringshindringer i markedet, og kjøpermakten reduseres ved at Huntonit ikke kan sette partene opp mot hverandre. Gjennomgangen til tilsynet viser at andre tømmeromsettere ikke kan levere massevirke til Huntonit uten betydelige høyere transportkostnader. Dermed reduseres Huntonits kjøpermakt ved at det ikke finnes alternative leverandører som kan levere til konkurransedyktige priser.

På denne bakgrunn konkluderer Konkurransetilsynet med at det ikke er forhold som hindrer partene i å utnytte markedsrett etter foretakssammenslutningen, og at foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene.

6.4 AT Skogs anførsler

AT Skog er uenig i den geografiske markedsavgrensningen Konkurransetilsynet legger til grunn, og mener markedet minst er nasjonalt i utstrekning. AT Skog anfører at en høy markedsandel alene ikke er avgjørende for om AT Skog kan utøve markedsrett. På nasjonalt nivå er partene små (spesielt NEG Skog), og foretakssammenslutningen innebærer i realiteten en ubetydelig økning i konsentrasjonen. Videre mener AT Skog at import er et alternativ for sagbrukene, og at dette gjør at AT Skog og NEG Skog ikke kan ta for høye priser for sagtømmeret. AT Skog er også av den oppfatning at andre tømmeromsettere utøver et konkurransepress overfor partene.

AT Skog er uenig i tilsynets vurderinger og konklusjoner når det gjelder etableringshindringer og kjøpermakt. AT Skog er av den oppfatning at det er lave etableringshindringer i markedet, og at utgangspunktet for etablering er ansettelse av skogbruksledere, tilgang til skog, entreprenørtjenester og transportapparat, samt kunder som ønsker å kjøpe tømmeret. AT Skog viser til at etableringen av NEG Skog motbeviser at det foreligger etableringshindringer i markedet som tilsier at en sannsynlig, effektiv og tidsnær etablering ikke er aktuelt. Videre er det en mulighet for at skogeiere kan selge tømmer direkte til industrikunder dersom tømmeromsetteren ikke tilbyr en pris som skogeier er tilfreds med. AT Skog viser også til at det har skjedd betydelige endringer i tømmermarkedet de siste årene. Alle skogeierandelslagene (skogsamvirkene) har flere aktører som kjøper tømmer innen deres tradisjonelle

geografiske område, og skogeierandelslagene kjøper i tillegg tømmer fra skogeiere både i og utenfor deres tradisjonelle geografiske områder.

AT Skog anfører at Konkurransetilsynets konklusjoner knyttet til kjøpermakt står i sterk kontrast til AT Skogs virkelighet, og at AT Skog tvert imot opplever at deres kunder har sterk kjøpermakt. AT Skog stiller spørsmål ved hvordan kjøpermakten blir redusert som følge av foretakssammenslutningen og hvorfor Konkurransetilsynet er opptatt av å opprettholde kjøpermakten.

6.5 Departementets vurderinger

6.5.1 Konkurransesituasjonen før foretakssammenslutningen i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene

6.5.1.1 Markedsandeler og konsentrasjon

Som nevnt i kapitlene 5.2.3 og 5.3.3.5 over er det departementets oppfatning at den markedsavgrensningen som Konkurransetilsynet har foretatt i saken er riktig. Med utgangspunkt i denne markedsavgrensningen, er AT Skog slik departementet oppfatter det enig i hvilke aktører som har leveranser til industrikunder i Agderfylkene. Departementet deler tilsynets vurdering av markedets konsentrasjonsgrad før foretakssammenslutningen.

6.5.1.2 Konkurransenærhet

Departementet deler også Konkurransetilsynets oppfatning om at geografisk beliggenhet er den viktigste konkurranseparameteren i markedet, og at dette har sammenheng med at transportkostnadene er høye og har stor betydning for totalprisen på sagtømmer, se kapittel 3.4.4 og 5.3.3.2 over. Betydningene av transportkostnader har Konkurransetilsynet undersøkt gjennom bearbeiding av statistikkdata fra Skog-Data og innhenting av opplysninger fra partene og øvrige markedsaktører. Når det gjelder service og kvalitet, er det departementets oppfatning at dette også er viktige konkurranseparametere. Uttalelser fra partenes kunder viser at konkurransen fra NEG Skog har medført større sikkerhet for leveranser til rett tid, noe som er viktig for at sagbrukene skal opprettholde produksjonen.⁷² Dette har også kundene bekreftet til departementet.⁷³ Departementet har, i likhet med tilsynet, ikke opplysninger som tilsier at partene skiller seg vesentlig fra hverandre når det gjelder service og kvalitet.

Etter departementets oppfatning viser tilsynets undersøkelser og uttalelser fra markedsaktørene at partene er hverandres nærmeste konkurrenter. Departementets egne undersøkelser bekrefter dette. Departementet viser i denne sammenheng til at Eikås og Byglandsfjord uttaler [redacted], og at Bergene Holm kun har [redacted] alternative leverandører og disse kun leverer svært begrensede volum.⁷⁴ Videre uttaler kundene at etableringen av NEG Skog medførte [redacted]

⁷² Se f.eks. avsnitt 247 i Konkurransetilsynets vedtak

⁷³ Referat fra departementets møter med ANS Byglandsfjord Sag 27. juni 2016 og Eikås AS 24. juni 2016.

⁷⁴ Se avsnitt 262, figur 10 og tabell 5 i Konkurransetilsynets vedtak.

[REDACTED]. AT
Skog har også uttalt at de anser NEG Skog som en konkurrent i Agderfylkene.⁷⁵

Departementet er enig med Konkurransetilsynet i at det er muligheter for økte leveranser til kundene i Agderfylkene, og at det ikke foreligger kapasitetsbegrensninger som begrenser konkurransen mellom partene.

6.5.1.3 Etableringshindringer og ekspansjon

Potensiell konkurranse vil disiplinere markedsaktører i et marked fra å ta for høye priser av sine kunder. For at markedsaktører skal stå overfor potensiell konkurranse må det være lett for nye eller andre aktører å etablere seg i det relevante markedet, og de må raskt kunne utøve et konkurransepress overfor de etablerte aktørene. Den relevante vurderingen blir derfor om etableringen er sannsynlig, tidsnær og effektiv slik Konkurransetilsynet legger til grunn. Dersom etablering tar tid, og da særlig å oppnå økonomisk lønnsom drift, vil eksisterende aktører kunne iverksette mottiltak som gjør etableringen vanskeligere og derigjennom fører til at det er mindre sannsynlig at nye aktører blir værende i markedet.

Med en høy grad av potensiell konkurranse vil en konkurransebegrensende virkning av en foretakssammenslutning isolert sett ha mindre betydning. Departementet har i sin klagebehandling vært opptatt av å innhente informasjon og vurderinger knyttet til dette. Departementet er enig i at det er mulig å etablere seg som tømmeromsetter i Agderfylkene, og at det ikke synes å være spesielt kapitalkrevende sett i forhold til aktørens omsetning. Markedsaktørene bekrefter dette i møter med departementet, og at det ikke foreligger andre spesielle forhold som tilsier at etablering som tømmeromsetter er spesielt utfordrende i utgangspunktet. Markedsaktørene anfører også at de forholdene som Konkurransetilsynet nevner, herunder lokalkjennskap, avtaler med skogsentreprenører og transportører, avtaler med lokale sagbruk, avsetning av massevirke mv, er forhold som kan gjøre etablering vanskelig og lite effektiv. Tilstrekkelig volum oppgis også som en avgjørende faktor for at en etablering skal være økonomisk lønnsom.

Å ansette av en dyktig skogbruksleder anses som en viktig faktor for at etablering skal være vellykket. I Agderfylkene oppgis lokalkunnskap og nettverk som særlig viktig da skogseiendommene i disse områdene er mange og små. Det framkommer videre at det er knapphet på dyktige skogbruksledere, og ved nyetablering er det ofte personell hos eksisterende aktører som blir ansatt. Departementet er enig i Konkurransetilsynets vurderinger på dette punktet og har ikke informasjon som tilsier noe annet. Enkelte aktører oppgir at lokalkjennskap ikke er like viktig som tidligere på grunn av gode data hos Skog-Data, men at det er kompetansen til skogbrukslederen som er avgjørende. På grunn av sammensetningen av skogen i Agderfylkene, herunder mange og små skogseiendommer, mener departementet det er rimelig å anta at en skogbruksleder med god lokalkunnskap og et etablert nettverk er forhold som øker sannsynligheten for en vellykket etablering og at en oppnår en tilstrekkelig stort volum. Videre er dette en faktor som er gjeldende for alle typer nyetablerere; helt nye aktører, andre aktører i verdikjeden og eksisterende tømmeromsettere i andre geografiske markeder.

---

⁷⁵ Se avsnitt 268 i Konkurransetilsynets vedtak.

Kapasitetsutfordringer hos skogsentreprenører og transportører har blitt fremhevet av flere aktører som departementet har vært i kontakt med. Enkelte anfører at skogsentreprenører er mobile og kan flytte fra et sted til et annet. Departementet er enig i at dette prinsipielt sett er mulig, men som Konkurransetilsynet anfører vil flytting av en skogsentreprenør fra et område til et annet innebærer at kapasitetsutfordringene flyttes og må derfor kun anses som en midlertidig løsning. Erfaringene fra NEG Skog tilsier nettopp at knapphet på skogsentreprenører og transportører utgjør en stor utfordring for at en etablering skal være effektiv og at en raskt skal oppnå tilstrekkelige volumer. En oversikt over NEG Skogs driftsresultater og volumer solgt de siste årene viser at det tok tid før NEG Skog oppnådde lønnsomhet. Departementet er av den oppfatning at dette er forhold som gjør etablering utfordrende for nye aktører, andre aktører i verdikjedene og tømmeromsettere i andre geografiske områder.

Som det framgår av Konkurransetilsynets vedtak, se kapittel 6.2.2.3.1, 6.2.2.3.3 og 6.2.2.3.4, mener Konkurransetilsynet at avtaler med lokale kunder om avsetning av sagtømmer er en forutsetning for at en etablering skal være lønnsom. Konkurransetilsynets undersøkelser viser at erfaringene til tømmeromsetterne som har forsøkt å etablere seg i Agderfylkene og Telemark at det har vært utfordrende å inngå avtaler med lokale kunder, herunder NEG Skog og [REDACTED]. På den annen side uttaler Nortømmer og Byglandsfjord at lokal avsetning ikke nødvendigvis utgjør en etableringshindring.

En nyetablerer er avhengig av å sikre avsetning av massevirke.⁷⁶ I Agderfylkene og Telemark er det få massevirkekunder. Det gjør det vanskelig med lokal avsetning. En ny aktør er dermed avhengig av å eksportere massevirket. Eksport krever mer kunnskap og forarbeid enn innenlandsk omsetning.⁷⁷ Videre benyttes det andre målemetoder utenfor Norge og lønnsomheten er også sårbar for svingninger i valutakursen. Det er dermed knyttet større risiko til eksport.⁷⁸ NEG Skog viser også til at marginene ved eksport er små, og at lønnsomheten har falt betraktelig de senere år.⁷⁹

Departementet mener derfor i likhet med Konkurransetilsynet at utfordringene med å inngå avtaler med lokale kunder om avsetning av både sagtømmer og massevirke utgjør en etableringshindring i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene.

Etter departementets oppfatning viser erfaringene til NEG Skog og Glommen Skog at etablering som tømmeromsetter er mulig, og da særlig for andre aktører/tømmeromsettere, men at det vil ta tid å oppnå et effektiv volum og tilfredsstillende avtaler med lokale kunder.⁸⁰ Departementet deler dermed Konkurransetilsynets oppfatning at det foreligger etableringshindringer som gjør at etablering som tømmeromsetter i Agderfylkene ikke er sannsynlig, effektiv og tidsnær.

---

⁷⁶ Se kapittel 6.2.2.3.1, 6.2.2.3.3 og 6.2.2.3.4 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁷⁷ Referat fra departementets møte med NEG Skog den 29. juni 2016, side 3.

⁷⁸ Se avsnitt 309 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁷⁹ Referat fra departementets møte med NEG Skog den 23. juni 2016.

⁸⁰ Avsnitt 342 i Konkurransetilsynets vedtak.

Konkurransetilsynets kartlegging og vurdering viser også at eksisterende aktører kan komme med effektive mottiltak, bl.a. målrettede prisøkninger til skogeiere og langtidskontrakter til skogsentreprenører og transportører.⁸¹ Dette bidrar også etter departementets oppfatning til å gjøre nyetablering/ekspansjon vanskelig.

Departementet mener i likhet med Konkurransetilsynet at skogeiere og industrikunder som skal handle direkte med hverandre og via en tømmeromsetter vil stå overfor mange av de samme etableringshindringene som nye aktører. Direktesalg fra skogeier må skje i et visst omfang for at det skal ha en disiplinerende effekt, og i Agderfylkene og Telemark forutsetter dette direktesalg fra et relativt stort antall kjøpere. Konkurransetilsynet vurderer at det ikke er sannsynlig, innen rimelig tid, med direktesalg fra et tilstrekkelig antall skogeiere og departementet deler tilsynets oppfatning.⁸² Departementet deler Konkurransetilsynets oppfatning. Direktesalg kan likevel forekomme så fremt industrikunden forestår det praktiske, men dette innebærer i realiteten at industrikunden etablerer seg som tømmeromsetter. Dette er vurdert å ikke være sannsynlig eller effektivt og tidsnært, jf. drøftingen over.

Etter en samlet vurdering finner departementet at det foreligger etableringshindringer som gjør at etablering i Agderfylkene og Telemark ikke er sannsynlig, tidsnært eller effektivt, og har dermed ikke en disiplinerende effekt på eksisterende aktørers markedsatferd.

6.5.1.4 Kjøpermakt

Kjøpermakt kan ha stor betydning for hvordan konkurransesituasjonen i et marked er og hvilke effekter en eventuell foretakssammenslutning vil ha. Kjøpermakt er særlig positivt i markeder hvor det eksisterer selgermakt, da kjøpermakt kan utlikne noe av selgermakten som blir styrket ved den økningen i konsentrasjonen som foretakssammenslutningen gir.

Departementet mener at det ikke er tvil om at partene er uunngåelige leverandører for sagbrukene i Agderfylkene. Særlig AT Skog står for en stor andel av det leverte volumet.⁸³ For [REDACTED] er partene de eneste leverandørene. Kjøp fra tilbydere utenfor Agderfylkene er ikke aktuelt på grunn av at dette vil føre til økte transportkostnader, og dermed blir disse aktørene ikke konkurransedyktige på pris. Import f.eks. via båt eller tog anses heller ikke som aktuelt siden den geografiske beliggenheten til sagbrukene i Agderfylkene kun kan nås med bil. Slik departementet vurderer det svekker dette kundenes forhandlingsposisjon overfor AT Skog og NEG Skog.

Men det er også slik at sagbrukenes innkjøpte volum står for en vesentlig del av partenes avvikede volum. Tømmeromsetterne har preferanser for å selge lokalt, og sagbrukene utgjør således viktige kunder for partene. En flytting av de volumene tømmeromsetterne selger til sagbrukene vil medføre økte kostnader for selgerne, særlig på kort sikt, men også på lang sikt hvis sagtømmeret må fraktes over større avstander. Dette er forhold som øker sagbrukenes kjøpermakt overfor partene.

---

⁸¹ Se avsnittene 319 til 325 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁸² Se avsnitt 360 og 361 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁸³ Se figur 10 og tabell 5 i Konkurransetilsynets vedtak.

Partenes muligheter for eksport gir en alternativ salgskanal. Trussel om omfordeling av volum solgt til lokale kunder til eksport benyttes av [REDAKTERT] i forhandlinger med sagbrukene, noe som påvirker sagbrukenes kjøpermakt.⁸⁴ Informasjon Konkurransetilsynet har innhentet fra [REDAKTERT] vil øke eksportandelen på bekostning av sagtømmerkundene i Agderfylkene dersom dette er lønnsomt.⁸⁵

I forhandlingsprosessene kan sagbrukene til en viss grad sette AT Skog og NEG Skog opp mot hverandre, og [REDAKTERT] kan til en [REDAKTERT] erstatte volumet som [REDAKTERT]. Dermed kan sagbrukene kjøpe fra en annen leverandør dersom de ikke er fornøyd med den prisen de oppnår. Uttalelser fra kundene viser at konkurransen fra NEG Skog har hatt en positiv effekt.⁸⁶ Videre foreligger det ikke kapasitetsbegrensninger som begrenser konkurransepresset partene utøver overfor hverandre. Dette viser etter departementets oppfatning at kundenes kjøpermakt har økt som følge av etableringen av NEG Skog. Interne dokumenter Konkurransetilsynet har innhentet fra AT Skog viser videre at AT Skog vurderer at NEG Skog er en aggressiv konkurrent i Agderfylkene.

Som nevnt over finner Konkurransetilsynet etter en samlet vurdering at kundene har en viss kjøpermakt overfor NEG Skog, mens den er begrenset overfor AT Skog.⁸⁷ Departementet er enig i dette.

6.5.1.5 Oppsummering

Gjennomgangen ovenfor viser etter departementets vurdering at det er flere forhold som taler for at konkurransen i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen. Departementet viser i denne sammenheng til at partene er hverandres nærmeste konkurrenter overfor kundene i Agderfylkene, og de har ingen andre nære konkurrenter. Bildet er noe mer nyansert når det gjelder Bergene Holm, men det endrer ikke hovedinntrykket. Det foreligger etableringshindringer som gjør at etablering av nye aktører eller andre aktører i verdikjeden ikke er tilstrekkelig sannsynlig, tidsnær og effektiv til at dette kan disiplinere partene. Kundene har noe kjøpermakt overfor NEG Skog, men den er begrenset overfor AT Skog.

Samtidig er det en viss konkurranse mellom partene, og denne har hatt betydning for partenes kunder, f.eks. uttalelser fra kunder, økt avvirkning og tilbud av tømmer, positiv effekt på leveringen og leveringssikkerheten og økt kjøpermakt. Det foreligger heller ikke kapasitetsbegrensninger som begrenser konkurransepresset partene utøver overfor hverandre.

Departementet legger etter dette til grunn at konkurransen i markedet for sagtømmer er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen

---

⁸⁴ Se avsnittene 381-385 og 398 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁸⁵ Se avsnitt 383 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁸⁶ Se avsnittene 263-265 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁸⁷ Se kapittel 6.2.2.4 om kjøpermakt i Konkurransetilsynets vedtak.

6.5.2 Konkurransesituasjonen etter foretakssammenslutningen i markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene

Foretakssammenslutningen medfører en ytterligere økning i konsentrasjonen i et allerede sterkt konsentrert marked. Økningen i konsentrasjon, sammen med etableringshindringene og redusert kjøpermakt, samt mulighet for effektive mottiltak fra AT Skog, medfører etter departementets oppfatning at foretakssammenslutningen tydelig forsterker en allerede begrenset konkurranse i det relevante markedet. Departementet vil påpeke at foretakssammenslutningen innebærer at man går fra en situasjon med to aktører til én aktør i markedet. Sagbrukene i Agderfylkene har dermed kun én leverandør å forholde seg til, og konkurransen elimineres. Etter departementets oppfatning utgjør dette en alvorlig konkurranseskade med høy risiko for at kundene utsettes for høyere priser. Videre vil ikke den fusjonerte enheten ha like store insentiver til å opprettholde den høye avvirkingen, ha fokus på effektivitet og kostnader, eller opprettholde kvaliteten på leveransene.

Etableringshindringene i markedet gjør at etablering av nye aktører, aktører i andre ledd i verdikjeden og andre tømmeromsettere ikke vil være effektiv eller tidsnært. Dessuten kan AT Skog komme med effektive mottiltak mot slik etablering. Dermed foreligger det ikke forhold som reduserer de konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenslutningen.

Det er derfor departementets vurdering at foretakssammenslutningen forsterker en begrenset konkurranse i markedet for salg av sagtømmer til kundene i Agderfylkene.

6.5.3 Konkurransesituasjon før foretakssammenslutningen i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene

Før foretakssammenslutningen har partene overlappende virksomhet innen markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene (Huntonit). Huntonit kjøper massevirke primært fra leverandører i Agderfylkene, men også noe fra Telemark og Rogaland.⁸⁸

6.5.3.1 Markedsandeler og konsentrasjon

Som nevnt i kapittel 5.3.3.5 er det departementets oppfatning at den markedsavgrensningen som Konkurransetilsynet har foretatt i saken er riktig. Med utgangspunkt i denne markedsavgrensningen, er AT Skog slik departementet oppfatter det enig i hvilke aktører som har leveranser til massevirkekunder i Agderfylkene. Departementet deler tilsynets vurdering av markedets konsentrasjonsgrad før foretakssammenslutningen.

6.5.3.2 Konkurransenærhet

Departementet deler Konkurransetilsynets oppfatning om at geografisk beliggenhet er den viktigste konkurranseparameteren også i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene.⁸⁹ Service og kvalitet er andre viktige konkurranseparametere, og for Huntonits del er dette særlig viktig siden tømmer som har vært lagret for lenge forringer kvaliteten på sluttproduktet.⁹⁰ Departementet har imidlertid, i likhet med tilsynet, ikke opplysninger som tilsier

⁸⁸ Se avsnitt 417 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁸⁹ Se avsnitt 439 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁰ Referat fra departementets møte med Huntonit den 29. juni 2016.

at partene skiller seg vesentlig fra hverandre når det gjelder service og kvalitet. Huntonit uttaler, i likhet med andre kunder, [REDACTED]

Etter departementets oppfatning viser tilsynets undersøkelser og uttalelser fra markedsaktørene at partene er klart hverandres nærmeste konkurrenter.⁹¹ Bakgrunnen for dette er bl.a. at partene står for en svært stor andel av leveransene av massevirke til Huntonit, og andre tømmeromsetteres leverte volum er svært begrensede.⁹² Videre uttaler Huntonit [REDACTED]⁹³ AT Skog har også i andre liknende saker tilsynet har behandlet, anført at NEG Skog er deres eneste konkurrent i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene.⁹⁴

Konkurransetilsynet anfører at partene ikke står overfor absolutte kapasitetsbegrensninger som begrenser det konkurransepresset partene utøver overfor hverandre.⁹⁵ Departementet deler Konkurransetilsynets oppfatning på dette punktet.

6.5.3.3 Etableringshindringer og ekspansjon

Som det framgår av Konkurransetilsynets vedtak⁹⁶ avvirkes det både sagtømmer og massevirke fra en skogseiendom, og vurderingen av etableringshindringer og ekspansjon i markedet for massevirke vil i hovedsak være den som i markedet for sagtømmer. Departementet går derfor ikke nærmere inn på dette, men viser til gjennomgangen som er gjort for markedet for salg av sagtømmer til kunder i Agderfylkene i kapittel 6.5.1.3 over.

6.5.3.4 Kjøpermakt

Huntonit er en viktig kunde for partene, og partene selger store deler av sitt massevirke av furu til Huntonit.⁹⁷ Det er få andre avsetningsmuligheter for massevirke av furu i Agderfylkene.⁹⁸ Huntonit uttaler til Konkurransetilsynet at det er [REDACTED]⁹⁹ Dersom Huntonit legger ned sin virksomhet eller nedskalerer produksjonen sin vesentlig, vil dette ha betydning for partene.¹⁰⁰ Dette tilsier etter departementets vurdering at Huntonit har kjøpermakt overfor partene isolert sett.

Men partene er også viktig for Huntonit, [REDACTED] siden import ikke er realistisk og nyetablering eller ekspansjon ikke er sannsynlig, effektivt

⁹¹ Se figur 13, tabell 10 og kapittel 6.3.2.2.3 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹² Se figur 13 og tabell 10 i Konkurransetilsynets vedtak, samt kapittel 3.4.2 ovenfor.

⁹³ Se avsnitt 455 og 462 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁴ Se avsnitt 460 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁵ Se kapittel 6.3.2.2.4 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁶ Se avsnitt 49 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁷ Se avsnitt 468 og 469 i Konkurransetilsynets vedtak.

⁹⁸ Se avsnitt 488 i Konkurransetilsynets vedtak og referat fra departementets møte med Huntonit den 29. juni 2016.

⁹⁹ Se avsnitt 482 i Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁰⁰ Se avsnitt 489 i Konkurransetilsynets vedtak.

eller tidsnært.¹⁰¹ Videre kan partene øke sine eksportandeler.¹⁰² Det er Konkurransetilsynets oppfatning at Huntonit har en viss kjøpermakt overfor NEG Skog og Nortømmer, men noe mindre kjøpermakt overfor AT Skog.

På bakgrunn av dette er departementet enig med Konkurransetilsynets vurderinger knyttet til Huntonits kjøpermakt i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene.

6.5.3.5 Oppsummering

Gjennomgangen ovenfor viser etter departementets vurdering at det er flere forhold som taler for at konkurransen i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene er begrenset før foretakssammenslutningen. Departementet viser i denne sammenheng til at partene er hverandres nærmeste konkurrenter til Huntonit i Agderfylkene, og de har ingen andre nære konkurrenter. Det foreligger etableringshindringer som gjør at etablering av nye aktører eller andre aktører i verdikjeden som tømmeromsettere ikke er sannsynlig, tidsnær eller effektiv. Heller ikke andre tømmeromsetteres ekspansjon til Agderfylkene vurderes som sannsynlig, tidsnær og effektiv. Huntonit har noe kjøpermakt overfor NEG Skog, men den er begrenset overfor AT Skog. Endelig er substitusjonen av innsatsfaktorer i produksjonen til Huntonit

Samtidig mener departementet at det er forhold i markedet som tilsier at det er en viss konkurranse mellom partene, og at denne har hatt betydning for partenes kunder. F.eks. uttalelser fra Huntonit om betydningen av konkurransen fra NEG Skog, at det ikke foreligger kapasitetsbegrensninger som begrenser konkurransepresset partene utøver overfor hverandre og at Huntonit har noe kjøpermakt overfor NEG Skog (men begrenset overfor AT Skog). Endelig viser interne dokumenter Konkurransetilsynet har innhentet fra AT Skog at AT Skog vurderer at

Departementet legger etter dette til grunn at konkurransen i markedet for sagtømmer er vesentlig begrenset før foretakssammenslutningen

6.5.4 Konkurransesituasjonen i markedet for salg av massevirke til kunder i Agderfylkene etter foretakssammenslutningen

Foretakssammenslutningen medfører en ytterligere konsentrasjonsøkning i et allerede sterkt konsentrert marked. Dette er en indikasjon på at en vesentlig begrensning av konkurransen styrkes. Økningen i konsentrasjonen, sammen med etableringshindringene og redusert kjøpermakt, samt mulighet for effektive mottiltak fra AT Skog medfører etter departementets oppfatning at foretakssammenslutningen forsterker en allerede vesentlig begrensning av konkurransen i det relevante markedet. Departementet vil påpeke at foretakssammenslutningen innebærer at man går fra en situasjon med tre leverandører til to i markedet, hvor den siste leverandøren ( ) kun leverer et svært begrenset volum. sitter i realiteten igjen med bare en leverandør siden kun kan utøve et begrenset

¹⁰¹ Se avsnitt 482, 484 og 485 i Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁰² Se avsnitt 490 i Konkurransetilsynets vedtak.

¹⁰³ Se avsnitt 268 i Konkurransetilsynets vedtak.

konkurransetryk overfor partene grunnet høyere transportkostnader. Etter departementets oppfatning utgjør dette en alvorlig konkurranseskade med høy risiko for at kundene utsettes for høyere priser, dårligere kvalitet og service mv. Videre vil ikke den fusjonerte enheten ha like store insentiver til å opprettholde leveringssikkerhet, noe som er viktig for [REDACTED].

Etableringshindringene i markedet gjør at etablering av nye aktører, aktører i andre ledd i verdikjeden og andre tømmeromsettere ikke vil være effektiv eller tidsnært. Dermed foreligger det ikke forhold som reduserer de konkurransebegrensende virkningene av foretakssammenslutningen.

Det er derfor departementets vurdering at foretakssammenslutningen forsterker den begrensede konkurransen i markedet for salg av massevirke til kundene i Agderfylkene.

7. SAMFUNNSØKONOMISKE EFFEKTER

7.1 Generelt om vurderingen av samfunnsøkonomiske effekter

Det følger av ordlyden i konkurranseloven § 16 første ledd at Konkurransetilsynet skal gripe inn mot en foretakssammenslutning hvis ervervet fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen "i strid med lovens formål". Konkurranselovens formål er etter § 1 å "*fremme konkurranse for derigjennom å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser*". Det skal etter annet ledd "*tas særlig hensyn til forbrukernes interesser*".

Departementet har tolket henvisningen til lovens formålsbestemmelse, og da særlig § 1 første ledd, slik at loven krever at foretakssammenslutningens fordeler og ulemper måles og avveies etter en totalvelferdsstandard, jf. daværende Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak 6. februar 2006 i klage fra Prior Norge BA. Dette betyr at man veier samfunnsøkonomiske skadevirkninger ved redusert konkurranse opp mot samfunnsøkonomiske gevinster (f.eks. effektivitetsgevinster) som realiseres ved foretakssammenslutningen. Loven forutsetter etter sin ordlyd at tap som oppstår som følge av en konkurransebegrensende foretakssammenslutning kan oppveies av de samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinstene foretakssammenslutningen leder til. Dersom gevinstene overstiger tapet, er foretakssammenslutningen ikke lenger i strid med lovens formål, og det er ikke hjemmel for inngrep etter § 16.

Nåværende bestemmelse skiller seg på dette punktet fra praksis i EU, som i stedet for å basere seg på en totalvelferdsstandard legger til grunn en konsumentvelferdsstandard. Det ble ved lovendring 1.juli 2016 vedtatt at den norske inngrepshjemmelen skal harmoniseres med EU standarden.¹⁰⁴ Endringen i § 16 kommer likevel ikke til anvendelse i denne saken da den bare gjelder meldinger som mottas etter 1. juli 2016.¹⁰⁵ I denne saken mottok Konkurransetilsynet melding 24. november 2015.

---

¹⁰⁴ Se Prop. 37 L (2015-2016) *Endringer i konkurranseloven*, kapitlene 7.1 og 7.2, som gir en nærmere forklaring på forskjellen mellom de to inngrepshjemlene

¹⁰⁵ Forskrift om overgangsbestemmelser til lov 15. april 2016 nr. 2 om endringer i konkurranseloven § 1

Inngrepshjemmelen i konkurranseloven § 16 legger etter dette opp til en todelt vurdering. Det må først vurderes om ervervet fører til eller forsterker en vesentlig begrensning av konkurransen, og dernest om dette leder til et samfunnsøkonomisk tap. Hvis dette er tilfellet, vurderes det om ervervet medfører samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster som kan oppveie tapet konkurransebegrensningen leder til. For å bli lagt vekt på i denne vurderingen, følger det av teori og praksis at effektivitetsgevinstene må være samfunnsøkonomisk relevante og ervervsspesifikke.¹⁰⁶ Dette innebærer for det første et krav om årsakssammenheng mellom foretakssammenslutningen og den påberopte gevinsten. Videre må gevinsten lede til et samfunnsøkonomisk overskudd. Ikke alle bedriftsøkonomiske gevinster vil i denne sammenheng også utgjøre samfunnsøkonomiske gevinster. Gevinster som innebærer en redusert kostnad for partene, men som utliknes av en tilsvarende kostnadsøkning for andre, for eksempel kunder eller leverandører, vil ikke være en samfunnsøkonomisk gevinst.¹⁰⁷

En påberopt effektivitetsgevinst vil på denne bakgrunn kun være relevant for saken dersom den direkte skyldes foretakssammenslutningen og ikke kan realiseres i tilsvarende omfang gjennom mindre konkurranseskadelige alternativer, f.eks. samarbeidsavtaler.¹⁰⁸ Videre må det kunne påvises at det er sannsynlig at effektivitetsgevinsten kan realiseres.¹⁰⁹

Departementet har i vurderingen av kravene som stilles til de samfunnsøkonomiske tap og gevinster lagt vekt på bestemmelsen i § 1 annet ledd, som krever at det skal tas særlig hensyn til forbrukernes interesser ved rettsanvendelsen. I utgangspunktet er det rimelig å legge til grunn at redusert konkurranse er til skade for kundene. Det følger imidlertid av bestemmelsens første ledd i sammenheng med § 16 at loven tillater foretakssammenslutninger til skade for kundene, dersom konsentrasjonen likevel gir et positivt samfunnsøkonomisk resultat.¹¹⁰

Forbrukernes interesser ivaretas ved at effektivitetsforsvaret er et strengt vilkår og blir underlagt en streng vurdering av departementet jf. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets vedtak 28. desember 2012 i klage fra Plantasjen Norge AS. Den strenge tilnærmingen støttes etter departementets vurdering også av at kontrollen med foretakssammenslutninger er rettsanvendelse basert på et fremtidig faktum, der man nødvendigvis står overfor en usikkerhet som ikke helt ut kan avklares gjennom en nærmere saksutredning. Det er i forbrukernes interesse at denne usikkerheten bidrar til strenge krav for å godta at effektivitetsgevinster oppveier samfunnsøkonomiske skadevirkninger.

I praksis har denne strenge tilnærmingen blitt omtalt som et "dokumentasjonskrav". Som lagt til grunn i departementets vedtak 28. desember 2012 i klage fra Plantasjen Norge AS kan det

---

¹⁰⁶ Se blant annet "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer" av Harald Evensen og Eivind Sæveraas med videre henvisninger. Se også Europakommisjonens retningslinjer for vurdering av horisontale foretakssammenslutninger (2004/C 31/03), avsnitt 76-88.

¹⁰⁷ Se blant annet "Konkurranseloven og EØS-konkurranseloven med kommentarer" av Harald Evensen og Eivind Sæveraas, side 565

¹⁰⁸ Se også Kommisjonens retningslinjer, avsnitt 85

¹⁰⁹ Se også Kommisjonens retningslinjer, avsnitt 86

¹¹⁰ Se Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets vedtak den 28. desember 2012 etter klage fra Plantasjen Norge AS.

være uheldig å omtale den strenge prøvingen av effektivitetsgevinster som et krav til dokumentasjon, da det kan skape usikkerhet om det er et strengere krav til å dokumentere effektivitetsgevinster enn skadevirkninger. Det som ligger til grunn for vurderingen av de påberopte effektivitetsgevinstene er en alminnelig sannsynlighetsvurdering som følger vanlige forvaltningsrettslige beviskrav.

Da de fleste av opplysningene som kan sette departementet i stand til å vurdere om foretakssammenslutningen vil lede til effektivitetsgevinster som oppveier skadevirkningene utelukkende er i de fusjonerende parters besittelse, er det opp til partene å påvise at effektivitetsgevinstene er ervervsspesifikke og sannsynligvis vil bli realisert.¹¹¹ Det stilles imidlertid etter departementets vurdering ikke krav etter § 16 jf. § 1 om at de samfunnsøkonomiske virkningene må kvantifiseres.¹¹² Realiteten er at de sjelden kan kvantifiseres på en troverdig og sikker måte, verken når det gjelder skadevirkninger eller effektivitetsgevinster. Rettsanvendelsen blir dermed et konkret skjønn over usikre fremtidige virkninger, der skadevirkningene gjennomgående er lettere å bevise enn gevinstene. Da lovens krav er at forbrukernes interesser skal ivaretas ved praktiseringen av loven, må denne usikkerheten nødvendigvis trekke i forbrukernes favør og heller tale for et inngrep enn mot.

7.2 Konkurransetilsynets vedtak

7.2.1 Samfunnsøkonomisk tap som følge av foretakssammenslutningen

Konkurransetilsynet anfører at siden foretakssammenslutningen vil føre til eller forsterke en vesentlig begrensning av konkurransen i markedene for salg av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene er det forventet at ressursbruken blir mindre effektiv som følge av dette, og at dette utgjør et samfunnsøkonomisk tap. Videre anfører Konkurransetilsynet at det samfunnsøkonomiske tapet kan oppstå som følge av flere forhold. Utøvelse av markedsrett vil kunne komme til uttrykk gjennom høyere priser, lavere kvalitet, smalere produktvalg, redusert servicenivå og redusert produktutvikling. Dette innebærer en sløsing i samfunnsøkonomisk forstand fordi markedstilpasningen gir en samlet ressursbruk som er mindre effektiv enn den ville ha vært med virksom konkurranse.

Siden det samfunnsøkonomiske tapet i de to relevante markedene i denne saken vil være av samme art vurderer Konkurransetilsynet disse tapene samlet.

7.2.1.1 Økte priser

AT Skog får som følge av foretakssammenslutningen økt markedsrett, og dette gir AT Skog mulighet og insentiver til å øke prisene til partenes kunder etter foretakssammenslutningen. Konkurransetilsynet anfører videre at konkurransen nedstrøms kjennetegnes av at tilbyderne er differensierte. Dette gjør at nedstrømsaktøren ikke vil miste hele etterspørselen ved en prisøkning, og oppstrømsaktøren vil heller ikke oppleve å miste hele sin etterspørsel ved en prisøkning oppstrøms. Tilsvarende vil gjelde for aktører lenger ned i verdikjeden.

---

¹¹¹ Se Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets vedtak den 5. oktober 2006 etter klage fra Prior Norge BA og Kommisjonens retningslinjer, avsnitt 85-87.

¹¹² Se Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets vedtak den 28. desember 2012 etter klage fra Plantasjen Norge AS. Se også Kommisjonens retningslinjer, avsnitt 86.

Prisøkningene vil således forplante seg nedover i verdikjeden og til slutt påvirke sluttbruker av en rekke ulike produkter der sagtømmer og massevirke inngår som innsatsfaktorer. Siden tilbyderne er differensierte innebærer det at konkurransen nedstrøms ikke er perfekt, og at det dermed er muligheter for prisovervelting, jf. avsnitt 513 i Konkurransetilsynets vedtak.

Konkurransetilsynet legger derfor til grunn at økte priser fra AT Skog i noen grad vil videreføres til sluttbrukerne. Økte priser vil normalt føre til redusert forbruk, og dette representerer et samfunnsøkonomisk tap.

7.2.1.2 Redusert service og kvalitet

Økt markedsrett som følge av foretakssammenslutningen vil videre kunne komme til uttrykk gjennom redusert service og lavere kvalitet. Alt annet likt vil redusert konkurranstrykk føre til at insentivene for AT Skog til å konkurrere på kvalitet og service reduseres. I denne saken kan dette uttrykkes seg bl.a. som redusert punktlighet på leveransene, mindre fleksibilitet med hensyn til endringer i leveransen, dårligere oppfølging av kunder og mindre mulighet for spesialtilpasset tømmer mv., se kapittel 6.2.2.2 og 6.3.2.2 i Konkurransetilsynets vedtak.

7.2.1.3 Reduserte insentiver for intern effektivitet

Konkurransetilsynet legger til grunn at økt markedsrett som følge av foretakssammenslutningen kan gi reduserte insentiver for intern effektivitet. Det vises i denne sammenheng til daværende Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak av 6. februar 2006, på side 14, vedrørende Priors erverv av Nordgården: *"manglende konkurranse kan føre til at aktørene ikke har et sterkt nok fokus på intern effektivitet, noe som bidrar til et samfunnsøkonomisk effektivitetstap"*.

7.2.2 Samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster

Konkurransetilsynet anfører at det følger av praksis og økonomisk teori at ikke enhver kostnadsbesparelse utgjør en relevant samfunnsøkonomisk effektivitetsgevinst med hensyn til vurderingen av foretakssammenslutninger. Det er kun bedriftsøkonomiske gevinster som medfører reelle samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster som er relevante. Videre må effektivitetsgevinstene være ervervsspesifikke. Dette innebærer at det også må vurderes om de påberopte besparelsene kan realiseres uavhengig av foretakssammenslutningen. Det er videre et krav at gevinstene må bli gjennomført innen en rimelig tidsperiode.

Konkurransetilsynet anfører at det kun er kostnadsbesparelser som er tilstrekkelig dokumentert og konkretisert som vil bli vurdert. Det vises i denne sammenheng til klagesaken vedrørende Gilde/Prior¹¹³ hvor departementet la til grunn at det i utgangspunktet er partene som må sannsynliggjøre de samfunnsøkonomiske gevinstene. Dette innebærer at det påhviler partene å fremlegge dokumentasjon på gevinstene.

---

¹¹³ Fornyings- og administrasjonsdepartementets vedtak 5. oktober 2006, Gilde Norsk Kjøtt BA – Prior Norge BA, side 28.

7.2.2.1 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

Konkurransetilsynet er av den oppfatning at det vil kunne oppstå gevinster i samfunnsmessig forstand ved fristillelse av [REDACTED]. Melder har imidlertid ikke framlagt dokumentasjon på hvilke konkrete [REDACTED] som skal fristilles, eller om disse [REDACTED] har en alternativ anvendelse. På denne bakgrunn mener Konkurransetilsynet at gevinstene knyttet til [REDACTED] ikke er tilstrekkelig dokumentert.

7.2.2.2 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

En reduksjon i [REDACTED] vil kunne medføre effektivitetsgevinster i samfunnsøkonomisk forstand. AT Skog har ikke framlagt dokumentasjon på konkrete planer om reduksjon av [REDACTED], eller hvordan den anførte besparelsen skal realiseres. Konkurransetilsynet anfører at gevinstene derfor ikke er tilstrekkelig dokumentert.

7.2.2.3 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

Den anførte kostnadsbesparelsen er særlig knyttet til at [REDACTED] vil etter foretakssammenslutningen i stedet håndteres via en av de [REDACTED]. Konkurransetilsynet har etterspurt dokumentasjon knyttet til besparelser når det gjelder [REDACTED], og dette har blitt oversendt tilsynet fra partene.

Tilsynet anfører at effektivitetsgevinster som følge av en bedre utnyttelse av [REDACTED] vil kunne gi samfunnsøkonomiske gevinster. Oppsigelse av NEG Skogs avtaler om [REDACTED], samt økt utnyttelse av [REDACTED] til AT Skog vil således kunne være en effektivitetsgevinst. Konkurransetilsynet er imidlertid av den oppfatning at AT Skog kunne realisert disse effektivitetsgevinstene også i fravær av foretakssammenslutningen, idet AT Skog og NEG Skog kunne inngått avtale om bruk av AT Skogs [REDACTED] uavhengig av transaksjonen.

Det framgår også av tilsynets vedtak at endring av [REDACTED] for NEG Skog også vil kunne påvirke kostnadene knyttet til [REDACTED] til NEG Skog, avhengig av geografisk lokasjon på [REDACTED]. Merkostnader eller besparelser som følge av dette er ikke dokumentert.

Etter tilsynets oppfatning har derfor ikke AT Skog i tilstrekkelig grad dokumentert at gevinstene knyttet til [REDACTED] i forbindelse med [REDACTED] er ervervsspesifikke. Videre har AT Skog ikke dokumentert de øvrige gevinstene knyttet til mer effektiv [REDACTED].

7.2.2.4 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

Konkurransetilsynet legger til grunn at det ved integrering av NEG Skogs virksomhet i AT Skog vil kunne oppstå [REDACTED] som utgjør ervervsspesifikke effektivitetsgevinster. AT Skog har ikke framlagt dokumentasjon som beskriver hvilke [REDACTED]

og hvordan dette vil medføre besparelser. Konkurransetilsynet har følgelig ikke tatt disse med i vurderingen.

7.2.2.5 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

Det framgår ikke av anførslene til AT Skog hvilke [REDACTED] som vil medføre kostnadsbesparelser, eller hvordan disse skiller seg fra de øvrige anførte [REDACTED]. Videre har ikke AT Skog lagt fram dokumentasjon på hvordan de anførte besparelsene skal realiseres.

7.2.3 Veiledning fra Konkurransetilsynet

Tilsynets vurdering er at effektivitetsgevinstene ikke er tilstrekkelig vurdert og sannsynliggjort fra AT Skogs side. Dette er begrunnet i mangel på dokumentasjon på hvordan de anførte besparelsene vil kunne inntreffe. På grunn av den manglende dokumentasjonen anser Konkurransetilsynet ikke besparelsene som tilstrekkelig sannsynliggjort. Konkurransetilsynet har anmodet AT Skog om å konkretisere anførsler om effektivitetsgevinster som følge av foretakssammenslutningen nærmere. Konkurransetilsynet begrunner den manglende dokumentasjon med at AT Skog kun har fremsatt en tabell hvor effektivitetsgevinstene som følge av AT Skogs erverv av NEG Skog er listet opp uten noen nærmere skriftlig dokumentasjon eller redegjørelse for hvorfor og hvordan de anførte effektivitetsgevinstene skal materialisere seg. På bakgrunn av Konkurransetilsynets anmodninger har AT Skog i etterkant oversendt ytterligere informasjon vedrørende [REDACTED]. I tillegg har det blitt avholdt enkelte møter, telefonsamtaler og e-postutvekslinger hvor anførte besparelser har blitt drøftet.

7.3 AT Skogs anførsler

I klagen på Konkurransetilsynets vedtak stiller AT Skog flere spørsmål vedrørende de samfunnsøkonomiske aspektene ved ervervet, og hvordan foretakssammenslutningen påvirker forbrukerne. AT Skog, ved Oslo Economics, har også vist til et arbeidsnotat forfattet av Nilsen, Sørgard og Ulsaker som sier at "teoretisk forskning tilsier at oppstrømsoppkjøp i liten grad fører til prisovervelting nedstrøms, men isteden fører til at fortjeneste flyttes fra nedstrøms- til oppstrømsbedriftene" og at antakelsen om en videreføring av en prisøkning nedstrøms dermed "i liten grad er forankret i teoretisk kunnskap". Videre anføres det at muligheten for prisovervelting nedstrøms avhenger av konkurransen i de enkelte nedstrømsmarkedene, og at dette ikke er vurdert i Konkurransetilsynets varsel.

AT Skog har i meldingen om foretakssammenslutningen listet opp ulike samfunnsøkonomiske effektivitetsgevinster som de mener vil realiseres som følge av foretakssammenslutningen. De anførte effektivitetsgevinstene er listet opp i tabell 3.

Tabell 3: Påropte effektivitetsgevinster

Gevinst	Beskrivelse	Type gevinst	Knyttet til	Mål pr år (NOK)	Hvordan	Når

[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]
[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]	[REDACTED]

7.4 Departementets vurdering

7.4.1 Samfunnsøkonomisk tap som følge av foretakssammenslutningen

Konkurransetilsynet er av den oppfatning at foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog vil føre til eller forsterker en vesentlig konkurransebegrensning i de relevante markedene. Svekket konkurranse vil normalt føre til mindre effektiv bruk av samfunnets ressurser, noe som utgjør et samfunnsøkonomisk tap. Svekket konkurranse kan medføre høyere priser, lavere kvalitet, mindre effektive tilbydere og redusert servicenivå.

Størrelsen på det relevante markedet og den konkurransesvekkelse som ervervet fører til, er viktige faktorer som påvirker det samfunnsøkonomiske tapet som følger av en konkurransebegrensende foretakssammenslutning. I en situasjon med svekket konkurranse vil forbrukerne ha færre tilbydere å velge mellom og dermed svekkede muligheter til å utøve sin forbrukermakt gjennom å velge en annen tilbyder. Tilbyderne får økt markedsmakt og mulighet til å kreve en høyere pris. Det samfunnsøkonomiske tapet avhenger bl.a. av endringen i markedspris, hvordan kundene responderer på høyere pris og kvantum konsumert før og etter foretakssammenslutningen.

Tilbyderne har etter ervervet også svekkede incentiver til å tilby god service, rikt produktutvalg, lave kostnader og ulike kvaliteter, og kundene kommer dårligere ut enn under effektiv

konkurransen. Dette er faktorer som også påvirker det samfunnsøkonomiske tapet, men som vanskelig lar seg tallfeste.

Det er videre klart at det ervervsspesifikke tapet, som skapes av foretakssammenslutningen, kan variere betydelig med hensyn til om ervervet 'fører til' en vesentlig begrenset konkurranse, eller om det bare 'forsterker' en allerede vesentlig begrenset konkurranse. I foreliggende sak vil AT Skogs erverv av NEG Skog etter departementets oppfatning forsterke en allerede vesentlig begrenset konkurranse i markedene for salg av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene, jf. kapitlene 6.2.2 og 6.5.4 ovenfor.

Vurderingen av gevinster og ulemper som følge av en foretakssammenslutning er vanskelig, og lar seg som tidligere påpekt sjelden tallfeste med sikkerhet. Det er en rekke usikkerhetsmomenter, og vurderingen er i stor grad basert på økonomisk teori og konkret skjønn knyttet til forholdet i det berørte markedet. Departementet har i denne saken gjort anslag på hvilket samfunnsøkonomisk tap denne foretakssammenslutningen kan lede til, basert på realistiske virkninger av å gjennomføre foretakssammenslutningen, ved hjelp av en modell beskrevet i en artikkel av von der Fehr og Sörgard.¹¹⁴

Markedene for salg av sagtømmer og massevirke til kunder i Agderfylkene fremstår som nokså like med hensyn til prisfastsetting, aktørene på selgersiden, konkurranseforhold og transportform. Departementet har derfor, i likhet med Konkurransetilsynet, valgt å behandle markedene samlet når det gjelder vurderingen av det samfunnsøkonomiske tapet.

En aggregert analyse av de lokale markedene for sagtømmer og massevirke gjør det vanskelig å anslå effekter av prisdiskriminering. Siden prisdiskriminering normalt leder til bl.a. ineffektiv fordeling av omsetning mellom industrikunder, vil departementets anslag undervurdere det faktiske samfunnsøkonomiske tapet foretakssammenslutningen antas å gi opphav til.

NEG Skog og flere av partenes felles kunder har anført at en foretakssammenslutning først og fremst vil kunne lede til mindre konkurranse om skogeieres skogvirke og redusert avvirkning. Dersom foretakssammenslutningen ikke bare fører til høyere tømmerpriser, men også til et negativt skift i tilbudet av tømmer, vil departementets anslag undervurdere foretakssammenslutningens faktiske tap for samfunnet. Departementet har ikke kunnet anslå størrelsen på det samfunnsøkonomiske tapet som følge av et redusert tilbudet av sagtømmer og massevirke.

7.4.1.1 Prisendring som følge av foretakssammenslutningen

Prisen på massevirke og sagtømmer settes i forhandlinger mellom kunde og tømmeromsetter. I en situasjon med redusert konkurranse vil kunden miste muligheten til å sette de to tømmeromsetterne opp mot hverandre. Som nevnt i kapittel 6.5.2 og 6.5.4 innebærer kundenes lokalisering og derav mangel på importmuligheter at AT Skog og NEG Skog er eneste tilgjengelige leverandører for sagbrukene Eikås og Byglandsfjord. For Bergene Holm Nidarå og Huntonit er andre leverandører tilgjengelige, [REDACTED]

---

¹¹⁴ Nils-Henrik M. von der Fehr og Lars Sörgard (2004). *Vinning og tap ved fusjoner og oppkjøp*

også må tas hensyn til når man vurderer de samfunnsøkonomiske virkningene av en foretakssammenslutning. Dette tapet er forårsaket av at kundenes tilfredshet blir redusert, og at samfunnets ressurser ikke utnyttes optimalt.

Det er kvalitetsforskjeller på sagtømmer og massevirke som følge av type tresort og "skogsparti", og kvalitetsforskjellene reflekteres til en viss grad i prisen. Ettersom kundene har ulike preferanser er det viktig å opprettholde et variert sortiment på tømmer. Dette hensyn ivaretas best i markeder med effektiv konkurranse. Tilbydernes insentiver til å matche tilbudet til andre konkurrenter i markedet er svekket eller ikke tilstede dersom det kun er én tilbyder, og det kan derfor blir vanskeligere for kundene å få tak i de produktene som etterspørres til rett tid.

Å drive produktutvikling, operere med forskjellige kvaliteter og tilby god service er forhold som øker kostnadene til en bedrift. Dersom bedriften møter et svekket konkurransepress, reduseres incentivene til kostnadskrevende kundeorientering av kvalitet og service. I de lokale markedene for sagtømmer og massevirke som denne saken omhandler legger departementet til grunn at et sammenslått foretak vil kunne optimalisere egen virksomhet innen særlig transport, jf. kapittel 7.4.2.3 nedenfor, og at eliminering av konkurransen i markedet vil kunne gi sterke incentiver til å velge løsninger mht. kvalitet og kundetilpasning, som gir rimeligere tjenesteleveranser for AT Skog, uten risiko for å miste kunder og salgsvolum. En merkbar effekt av NEG's inntreden var nettopp økt kundetilpasning av leveranser. Departementet er dermed enig med Konkurransetilsynet i at foretakssammenslutningen etter alt å dømme vil lede til en kvalitetsreduksjon, som også utgjør et samfunnsøkonomisk tap. Det er imidlertid umulig å anslå noen verdi på dette tapet, men denne effekten bidrar ytterligere til at departementets anslag nedenfor på foretakssammenslutningens samfunnsøkonomiske tap er for konservative.

7.4.1.3 Intern effektivitet

Ifølge økonomisk teori¹¹⁶ vil en bedrift som opererer i et marked med virksam konkurranse tvinges til å fokusere på effektiv drift ettersom man kan risikere å bli utkonkurrert av andre aktører i markedet som er mer effektive. Dersom en bedrift er eneste tilbyder i et marked, vil den ikke ha de samme insentivene til å effektivisere driften siden bedriften ikke risikerer å bli utkonkurrert av mer effektive konkurrenter. Dette betyr imidlertid ikke at bedriften ikke er opptatt av effektivitet, lave kostnader og å maksimere sin profitt. Konkurransetilsynet har også lagt til grunn at økt markedsrett som følge av foretakssammenslutningen kan gi reduserte insentiver for intern effektivitet jf. kapittel 7.2.4 i Konkurransetilsynets vedtak.

Dersom AT Skogs erverv av NEG Skog tillates, vil AT Skog være den eneste tilbyderen i Agderfylkene. Dermed vil AT Skog ha svekkede insentiver til å fokusere på effektiv drift i Agderfylkene sammenlignet med en situasjon hvor de to tømmeromsetterne opererer uavhengig av hverandre.

---

¹¹⁶ Fra boken "Modern Industrial Organisation" av Dennis W. Carlton og Jeffery M. Perloff, 4th edition, side 94

Departementet mener etter dette at en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog kan lede til høyere kostnader i tømmermarkedet i Agderfylkene. Departementet har ikke kunnet anslå noen verdi på tapet som følge av redusert intern effektivitet, men denne effekten bidrar ytterligere til at anslagene på det samfunnsøkonomisk tapet nedenfor blir for konservative.

7.4.1.4 Sløsing med foretakssammenslutningens netto inntektsøkning

Foretakssammenslutningen vil gi opphav til en netto inntektsøkning som ideelt sett bør gå til medlemmene i form av økte tømmerpriser. Noc av denne inntektsøkningen kan tenkes å bli sløst bort, og dette tapet har departementet tatt hensyn i sine anslag på det samfunnsøkonomiske tapet og forsøkt å anslå.¹¹⁷

Salg av tømmer er ikke en unik virksomhet, og det er lett å sammenholde resultatene for dagens samvirker med utgangspunkt i for eksempel utbetalte virkepriser, total avvirkning og oppnådde årsresultater. Videre er det stor oppmerksomhet blant aktørene i bransjen om prisutvikling, oppnådde resultater og konjunktursvingninger. Isolert taler disse forholdene for at en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog ikke vil medføre sløsing med nettoinntektsøkningen foretakssammenslutningen gir opphav til i særlig omfang. På den annen side er ingen av partene notert på børs, og de følges ikke av analytikere. Samvirke-modellen innebærer at eierskapet er spredt.

I sum indikerer sistnevnte forhold at foretakssammenslutningens netto inntektsøkning vil kunne bli sløst bort i et visst omfang.

En foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog som leder til høyere priser vil gi partene en økning i inntekt. Eventuell sløsing av inntektsøkningen foretakssammenslutningen gir opphav til vil sammen med dødvektstapet som følge av økte priser og reduserte salgsvolum i Agderfylkene, utgjøre foretakssammenslutningens mulige samfunnsøkonomiske tap. Departementet anser en sløingsgrad av foretakssammenslutningens netto inntektsøkning på mellom én og fem prosent som mest relevant.

7.4.1.5 Oppsummering av samfunnsøkonomisk tap ved å ikke gripe inn mot foretakssammenslutningen

Som nevnt over kommer departementet fram til at foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog vil føre til et samfunnsøkonomisk tap. Departementet har forsøkt å anslå størrelsen på det samfunnsøkonomiske tapet med utgangspunkt i overnevnte modell beskrevet i von der Fehr og Sørgard. Det samfunnsøkonomiske tapet som følge av en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog er anslått å tilsvare mellom 0,3 og 1,2 mill. kroner. Størrelsen på anslaget er usikkert da det er basert på flere ukjente størrelser. Anslaget gir likevel en pekepinn på størrelsesordenen på det samfunnsøkonomiske tapet som følge av en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog.

¹¹⁷ Se Nils-Henrik M. von der Fehr og Lars Sørgard (2004). *Vinning og tap ved fusjoner og oppkjøp*, s. 10-14.

Departementets anslag på det samfunnsøkonomiske tapet omfatter imidlertid som nevnt ovenfor ikke virkningene av prisdiskriminering, reduksjon i fremtidig avvirkning og tilbudet av sagtømmer og massevirke, redusert produktvalg, service og kvalitet, svekket leveringspunktligghet og redusert intern effektivitet. Dette er størrelser som vanskelig lar seg kvantifisere, og følgelig er anslaget på det samfunnsøkonomiske tapet her altfor konservativt.

7.4.2 Samfunnsøkonomiske gevinster som følge av foretakssammenslutningen

██████████
Melder anfører at foretakssammenslutningen vil medføre en årlig reduksjon i ██████████
██████████ som følge av samordning av oppmøtesteder. Den anførte besparelsen vil ifølge melder realiseres så raskt som mulig, avhengig av ██████████.

Departementet er av den oppfatning at ervervsspesifikke effektivitetsgevinster kan oppstå som følge av fristillelse av ██████████ ved en foretakssammenslutningen. Samfunnsøkonomiske gevinster relatert til ██████████ er markedsverdien av ██████████ som fristilles. Videre er det avgjørende at ██████████ raskt vil kunne benyttes av en annen aktør. Dette krever informasjon om ██████████ i den relevante regionen og ██████████ til nåværende ██████████, hvilket ikke er fremsatt. Det er også slik at dersom den alternative anvendelsen av fristilte ██████████ kunne vært realisert uavhengig av ervervet, er ikke disse effektivitetsgevinstene spesifikke for dette ervervet.

AT Skog ønsker å fristille ██████████ til NEG Skog og å samlokalisere de to selskapene i AT Skog sine ██████████ som skal ha ██████████ til de tre ansatte i NEG Skog. NEG's ██████████ vil derfor bli frigitt ved en foretakssammenslutning og må ██████████ til andre for å unngå ██████████ frem til ██████████ utløpet. Beløpet på ██████████ kroner er antatt å utgjøre den årlige ██████████ for et ██████████ for tre personer i Kristiansand. Informasjon om NEG's nåværende ██████████ er ikke oppgitt. Det er dessuten ikke fremlagt planer om ██████████ i verken AT Skog eller NEG, som følge av foretakssammenslutningen, som er en naturlig forutsetning for at ██████████ skal kunne frigis. At de ██████████ fra NEG til AT Skog skal over i ██████████ hos AT Skog, blir først en samfunnsøkonomisk gevinst, dersom NEG's nåværende ██████████. Det er ikke klart at forutsetningen for å frigjøre de ██████████ hos NEG er enklere å realisere i markedet enn de nåværende ██████████ hos AT Skog.

Departementet legger etter dette, i likhet med Konkurransetilsynet, til grunn at besparelsen knyttet til ██████████ ikke er tilstrekkelig sannsynliggjort.

7.4.2.2 ██████████ besparelser som følge av ervervet

AT Skog anfører at foretakssammenslutningen vil medføre ██████████ besparelser tilsvarende ██████████ kroner i form av færre ██████████.

Effektivitetsgevinster i form av ██████████ vil etter departements vurdering kunne gi en gevinst i samfunnsøkonomisk forstand. Det er en forutsetning at ██████████ som blir ██████████ i den fusjonerte bedriften finner seg en ██████████ innen rimelig tid for at dette kan anses som en samfunnsøkonomisk gevinst. Dette krever både informasjon om hvilke ██████████ som

planlegges å frigis som følge av foretakssammenslutningen og utviklingen i [REDACTED] i den relevante regionen. I tillegg kreves informasjon om når den aktuelle besparelsen forventer å finne sted.

I møte mellom AT Skog og departementet den 15.juli 2016 kom det frem at AT Skog planlegger å [REDACTED] ved en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog. AT Skog har behov for [REDACTED] og det er derfor planlagt at [REDACTED]. AT Skog hevder å være sårbare på [REDACTED], noe som er lagt grunn i selskapets strategiprosess. Tallfesting av denne besparelsen er basert på [REDACTED]. Til sammen utgjør dette [REDACTED]. Videre er planen at de øvrige [REDACTED] i NEG Skog skal fortsette å [REDACTED], da NEG Skog skal [REDACTED]. Den anførte besparelsen som følge av dette vil bli realisert når transaksjonen gjennomføres.

Departementet er på dette punktet uenig med Konkurransetilsynets konklusjon og mener at AT Skog i tilstrekkelig grad har sannsynliggjort at det vil oppstå visse gevinster knyttet til [REDACTED]. Derimot legger departementet til grunn at foretakssammenslutningen vil gi visse [REDACTED] i form av økt kompleksitet i virksomheten når NEG Skog inkluderes som [REDACTED], og ved dette [REDACTED] nødvendigvis i seg selv vil legge beslag på [REDACTED] i konsernet. Dette bidrar til å trekke verdien av den frigjorte [REDACTED], uten at det er mulig for departementet å tallfeste dette nærmere.

7.4.2.3 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

AT Skog anfører at foretakssammenslutningen vil medføre årlige reduserte kostnader på [REDACTED] kroner som en følge av mer [REDACTED]. AT Skog har uttalt at beløpet på [REDACTED] er basert på besparelser knyttet til [REDACTED]. Disse anførselene er utdypet og konkretisert under klagesaksbehandlingen.

[REDACTED] Besparelsen knyttet til [REDACTED] vil bli realisert ved at NEG Skog sier opp [REDACTED]. Volumet som tidligere ble eksportert med [REDACTED] vil etter foretakssammenslutningen i stedet håndteres via [REDACTED]. AT Skog disponerer. AT Skog har uttalt at disse [REDACTED] til å håndtere dette. Konkurransetilsynet har innhentet [REDACTED] for NEG Skog, hvor totalt fakturabeløp for de [REDACTED].

Effektivitetsgevinster som en følge av bedre utnyttelse av [REDACTED] vil etter departementets oppfatning kunne gi samfunnsøkonomiske gevinster. Oppsigelse av NEG Skogs [REDACTED], samt økt utnyttelse av [REDACTED] til AT Skog vil kunne være en effektivitetsgevinst i så måte.

Det er imidlertid grunn til å tro at en bedrift med ledig [redacted] vil bestrebe seg på å [redacted] uavhengig av foretakssammenslutningen. AT Skog og NEG Skog kunne inngått avtale om bruk av AT Skogs [redacted] uavhengig av transaksjonen. Tilsvarende er gjort med en [redacted]. Dermed er det departements oppfatning, i likhet med Konkurransetilsynet, at de anførte gevinster knyttet til [redacted] ikke kan sies å være ervervsspesifikke.

[redacted]
Endring av [redacted] for NEG Skog og integrering av [redacted] mellom de to selskapene vil etter departementets oppfatning også kunne påvirke kostnadene knyttet til [redacted]. Besparelser som en følge av dette er innhentet av departementet i etterkant av telefonmøtet 15.juli 2016. Her fremkom det at [redacted] vil frembringe en årlig besparelse på [redacted].

Dette tallet er beregnet ut i fra en viktig forutsetning om at AT Skog vil spare [redacted], hvilket er basert på selskapets strategiske målsetning. I e-postkorrespondanse mellom departementet og AT Skog fra 4.aug 2016 kommer det frem at dette ikke omhandler en ervervsspesifikk gevinst, men ved at effektivitetstiltak settes i verk. Dette fordi innsparingen på [redacted], i stor grad omhandler optimalisering [redacted] til AT Skog som det kommer frem har et uutnyttet potensiale.

Videre er det ikke anført at de tre påberopte innsparer [redacted] oppstår som følge av å [redacted] NEGs [redacted] i AT Skogs [redacted], tvert imot oppstår de som følge av å effektivisere hele den sammenslåtte virksomheten.

Effektivitetsgevinster knyttet til [redacted] vil etter departementets oppfatning ikke være en samfunnsøkonomiske gevinster da påberopt gevinst i større grad relaterer seg til [redacted] vil i så måte være en effektivitetsgevinst.

7.4.2.4 Kostnadsbesparelser knyttet til [redacted]

AT Skog anfører at foretakssammenslutningen vil medføre årlig reduserte kostnader [redacted]

Utover dette har det ikke fremkommet konkret informasjon om hvilke [redacted] det dreier seg om eller hvor lang tid det vil ta for å realisere dette.

Departementet legger til grunn at det ved integrering av NEG Skogs virksomhet i AT Skog vil kunne oppstå [redacted] som utgjør ervervsspesifikke effektivitetsgevinster ettersom det fusjonerte selskapet kan klare seg med [redacted] og følgelig vil ha reduserte kostnader sammenlignet med en situasjon hvor de to selskapene må betale for [redacted].

Departementet er imidlertid enig med tilsynet at melder ikke i tilstrekkelig grad har konkretisert gevinstene knyttet til [redacted]. Dette fordi det fremstår uklart hvilke [redacted] det er snakk om og hvor stor del av [redacted] som er [redacted] og dermed opphav

til en innsparing. Videre er det de heller ikke sannsynliggjort at de er av den størrelse som er anført.

7.4.2.5 Kostnadsbesparelser knyttet til [REDACTED]

AT Skog anfører at foretakssammenslutningen vil medføre årlig effektivitetsgevinster på [REDACTED] kroner ved å samordne "[REDACTED]".

En viktig del av jobben til en tømmeromsetter er [REDACTED]. Uten dette er ikke [REDACTED]. AT Skog har en egen [REDACTED]. Det har derimot ikke NEG Skog så dette må gjøres i tillegg til andre oppgaver, en løsning som er mindre effektiv. Ved en eventuell foretakssammenslutning mellom de to selskapene vil den ansatt i AT Skog som koordinerer dette og ta seg av NEG's andel av [REDACTED] prosessen hevdes derfor å bli mer effektiv. Dette fremkom i et møte departementet hadde med AT Skog 15.juli 2016.

Konkurransetilsynets var av den oppfatning at melder ikke i tilstrekkelig grad har dokumentert eller konkretisert gevinstene knyttet til [REDACTED], at de er av den størrelse som er anført eller sannsynliggjort at de er samfunnsøkonomiske.

Departementets vurdering er at melder nå har sannsynliggjort de påberopte effektivitetsgevinster knyttet til [REDACTED] og at de er ervervsspesifikke besparelser, fordi den sammenslåtte enheten har behov for lavere [REDACTED]. AT Skog har påpekt at det å oppfylle slike krav innebærer noen kostnader som er [REDACTED] og noen som er [REDACTED], og de anførte [REDACTED] kr er kostnader bedriften påføres uavhengig av [REDACTED], og som dermed spares inn ved foretakssammenslutningen. Kostnadene er i hovedsak [REDACTED] som kan gjøres like effektivt av [REDACTED], som for dagens virksomhet. Beløpet er et anslag gjort av AT Skog. Departementet konstaterer at denne tallverdien er beregnet av AT Skog og ikke understøttet av regnskapstall eller andre bevismidler knyttet til [REDACTED] som sådan. Departementet legger derfor til grunn en viss usikkerhet knyttet til gevinstens størrelse, selv om gevinsten som sådan aksepteres å være en ervervsspesifikk gevinst ved foretakssammenslutningen.

7.4.3 Departementets vurdering av Konkurransetilsynets veiledning

Departementet er av den oppfatning at Konkurransetilsynet har utført sin veiledningsplikt ovenfor AT Skog. Tilsynet har tatt informert melder om effektivitetsgevinster og deres informasjonsplikt i den forbindelse. Dette er gjort både skriftlig og muntlig. Tilsynet har tatt utgangspunkt i meldingen, ettersendt dokumentasjon og muntlig dialog. Tilsynets vurdering er at besparelsene ikke er tilstrekkelig vurdert og sannsynliggjort, dette forbi det ikke er fremført dokumentasjon på hvordan de anførte besparelsene vil kunne inntreffe og besparelsene er derfor ikke sannsynliggjort. Tilsynet har anmodet melder om nærmere å konkretisere og dokumenter anførte gevinster uten at tilstrekkelig dokumentasjon er fremsatt. Dette er begrunnet med at melder kun har fremsatt en tabell med besparelser som følge av en eventuell foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG uten noen nærmere skriftlig dokumentasjon eller redegjørelse for hvorfor og hvordan de anførte besparelsene skal

materialisere seg. Dette har Konkurransetilsynet tatt opp med AT Skog og i etterkant av det ble det oversendt ytterligere informasjon vedrørende [REDACTED]. I tillegg har det blitt avholdt enkelte møter, telefonsamtaler og e-postutvekslinger hvor anførte besparelser har blitt diskutert.

7.5 Oppsummering av samfunnsmessige effekter

Departementet har over anslått at det samfunnsøkonomiske tapet som følge av en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog tilsvarer mellom 0,3 og 1,2 mill. kroner. Disse tallene inkluderer ikke de samfunnsøkonomiske tapene som oppstår som følge av evt. prisdiskriminering, reduksjon i fremtidig avvirkning og tilbudet av sagtømmer og massevirke, redusert produktvalg, service og kvalitet, svekket leveringspunktligghet og redusert intern effektivitet. Følgelig er det faktiske samfunnsøkonomiske tapet som følge av foretakssammenslutningen etter all sannsynlighet en god del større enn det anslåtte samfunnsøkonomiske tapet. Departementet legger derfor til grunn at en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog vil gi opphav til et samfunnsøkonomisk tap som minimum ligger i den øvre delen av dette intervallet.

I avsnitt 7.4.2 har departementet kommet frem til at påberopte effektivitetsgevinster knyttet til [REDACTED] er tilstrekkelig sannsynliggjort og ervervsspesifikke. Videre er det konkludert med at disse vil bli realisert kort tid etter at transaksjonen har funnet sted. Disse effektivitetsgevinstene er påberopt å utgjøre [REDACTED]. Som påpekt ovenfor, har departementet imidlertid innvendinger mot størrelsen på den frigjorte [REDACTED] og det er usikkerhet knyttet til størrelsen på gevinsten knyttet til [REDACTED]. Den reelle ervervsspesifikke gevinsten ved foretakssammenslutningen må derfor bli lavere enn det påberopte beløpet.

Departementet har ovenfor vist at en foretakssammenslutning mellom AT Skog og NEG Skog vil gi opphav til et samfunnsøkonomisk tap som overstiger de ervervsspesifikke effektivitetsgevinstene. Foretakssammenslutningen er derfor i strid med konkurranselovens formål, jf. konkurranselovens § 16, jf. § 1.

8. FORHOLDSMESSIGHET OG AVHJELPENDE TILTAK

Departementet har kommet til at foretakssammenslutningen mellom AT Skog og NEG Skog vil redusere konkurransen i markedene for kjøp og salg av sagtømmer og massevirke i Agderfylkene. Det er videre ikke sannsynliggjort at det foreligger effektivitetsgevinster ved foretakssammenslutningen som kan oppveie det samfunnsøkonomiske tapet som følger av redusert konkurranse. Departementet finner derfor at vilkårene for å gripe inn etter § 16 jf. § 20 foreligger.

Departementet legger til grunn at vedtaket ikke må gå lenger enn det som er nødvendig for å avhjelpe de negative konkurransevirkningene av foretakssammenslutningen. AT Skog har ikke framsatt forslag til avhjelpende tiltak for å begrense de konkurransebegrensende virkningene ervervet av NEG Skog vil gi, slik konkurranselovens § 16 annet ledd legger opp til. Departementet legger til grunn at vedtaket om å forby foretakssammenslutningen ikke går lenger enn det som må anses nødvendig for å avhjelpe de konkurransebegrensende

virkningene av foretakssammenslutningen. Vedtaket om å forby foretakssammenslutningen anses derfor ikke å være et uforholdsmessig inngrep.

9. VEDTAK

På bakgrunn av omtalen over har departementet truffet følgende vedtak, jf. forvaltningsloven § 34:

Konkurransetilsynets vedtak om å forby foretakssammenslutningen mellom AT Skog SA og NEG Skog AS opprettholdes.

Med hilsen

Steinar Undrum (e.f.)
ekspedisjonssjef

Vibeke Andersen
seniorrådgiver